

JIHOČESKÁ UNIVERSITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA

**Práce Probační a mediační služby se skupinou osob podmíněně
propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Autor: Martina Primaková

Vedoucí práce: JUDr. Martin Šimák, Ph.D.

V Českých Budějovicích 17. 8. 2009

ABSTRAKT

Bakalářská práce s názvem Práce probační a mediační služby se skupinou osob podmíněně propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem přibližuje práci této instituce v České republice. Dlouholeté tresty nemají žádné pozitivní výsledky, proto se hledají alternativy, jak nahradit tradiční formy trestání pachatelů. Velký přínos má v této oblasti práce Probační a mediační služby. Právě díky ní je mnohým odsouzeným umožněno využít i jiné formy alternativních trestů, než pouze uvěznění.

Teoretická část práce popisuje práci Probační a mediační služby v ČR, její vznik, organizaci, principy, cíle a poslání. V práci jsou také popsány některé projekty, na nichž se Probační a mediační služba podílí a které jsou významné pro reintegraci propuštěných osob z výkonu trestu na svobodu.

Pro vypracování výzkumné části práce bylo použito kvalitativního výzkumu, metoda dotazování, technika polostandardizovaného (polořízeného) rozhovoru a metoda obsahové analýzy, technika sekundární analýzy dat. Výzkumný soubor tvořilo celkem 15 klientů Probační a mediační služby v Č.Budějovicích. Cílem práce je zjistit, zda mají osoby podmíněně propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody možnost vrátit se do svého původního rodinného zázemí, zda mají možnost nalézt práci a bydlení, jaký vliv měl výkon trestu na život celé rodiny, jaká je jejich informovanost a jaká pozitiva a negativa jim samotný výkon trestu odnětí svobody přinesl.

Výzkumem bylo zjištěno: Mají-li propuštění z výkonu trestu odnětí svobody fungující zázemí již před odchodem do výkonu trestu, vracejí se do něj zpět i po propuštění na svobodu. Po propuštění z výkonu trestu je snazší obstarat si bydlení než najít vhodné zaměstnání. Nejmenší negativní dopad má výkon trestu na vztahy s rodiči a dětmi, výrazně negativně však ovlivňuje vztahy partnerské. Informovanost osob propuštěných z výkonu trestu v oblasti ekonomické je nedostatečná. Mezi pozitiva výkonu trestu patří ponaučení se z vlastních chyb a kladení většího důrazu na rodinné vztahy. Mezi negativa výkonu trestu patří především narušení rodinných vztahů, ztráta někoho blízkého, pocit životní prohry a stigmatizace.

ABSTRACT

The present bachelor's thesis titled The work of Probation and Mediation Service with a group of people on parole and under police supervision deals in detail with the activities of the said institution in the Czech Republic. Long-term sentence have no positive results, therefore alternatives are being sought, alternatives that would replace traditional forms of criminals' punishments. A large contribution has been seen in activities carried out by the staff of Probation and Mediation service. Thanks to it, many of those condemned are allowed to accept another/alternative form of punishment apart from imprisonment.

Theoretical part of the thesis gives an account of the activities performed by Probation and Mediation Service in the Czech Republic, it describes its origins, organizational structure, principles, objectives, and function. The thesis also dwells on some projects the Service is participating on and which are essential for reintegration of the people released from prison.

The research part of the thesis presents a quantitative survey that employed a method of questioning using the technique of semi-standardized (semi-conducted) interview, and a method of content analysis using the technique of secondary data analysis. The surveyed group contained the total of 15 clients of Probation and Mediation Service in České Budějovice. The aim of this work was to find out whether the people released on parole have a chance to come back to their original family backgrounds, if they can find jobs and shelters, the impact of the punishment on the family as a whole, the amount of information they have, and the positive and negative aspects they saw in being sentenced and sent to prison.

The findings of the survey are as follows: If the prisoners released from prison have a functional family background even before they started their imprisonment, they are welcome to come back even after having been released from prison. Upon their release, they tend to find some dwelling and proper job. The least negative impact has been detected in connection with relations between parents and children, noticeably negative impact has been observed in connection with relationships between partners.

The amount of economical information provided for people released from prison is insufficient. The positive aspects of imprisonment include lessons the prisoners learn from their mistakes, and tendency to emphasize family relations. The negative aspects of imprisonment include mainly damaged family relations, the loss of a close person, the feeling of life loss, and stigmatization.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Práce Probační a mediační služby se skupinou osob podmíněně propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Zdravotně sociální fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách.

V Českých Budějovicích

.....

Martina Primaková

Poděkování

Za cenné rady, náměty a inspiraci
děkuji vedoucímu této bakalářské práce

JUDr. Martinu Šimákovi, Ph.D.

OBSAH

ÚVOD	10
TEORETICKÁ ČÁST	
1 SOUČASNÝ STAV	12
1.1 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA	12
1.1.1 <i>Pojem probace</i>	12
1.1.2 <i>Restorativní a retributivní justice</i>	12
1.2 PROBACE V EVROPĚ	14
1.2.1 <i>Vývoj probace v Evropě</i>	14
1.3 NOVÉ TRENDY PROBAČNÍCH SLUŽEB V EVROPĚ	16
1.3.1 <i>Anglie</i>	16
1.3.2 <i>Francie</i>	16
1.3.3 <i>Německo</i>	17
1.3.4 <i>Rakousko</i>	17
1.4 HISTORIE PROBACE V ČESKÉ REPUBLICE	18
1.5 STATUT PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY	20
1.5.1 <i>Organizace Probační a mediační služby</i>	20
1.5.2 <i>Poslání Probační a mediační služby</i>	20
1.5.3 <i>Cíle působení Probační a mediační služby</i>	21
1.5.4 <i>Zásady činnosti pracovníků Probační a mediační služby</i>	21
1.5.5 <i>Principy činnosti Probační a mediační služby</i>	22
1.5.6 <i>Filosofická východiska Probační a mediační služby</i>	22
1.6 SOCIÁLNÍ PRÁCE V PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBĚ	23
1.6.1 <i>Rozhovor jako pracovní nástroj pracovníků Probační a mediační služby</i>	24
1.6.2 <i>Oprávnění probačních úředníků</i>	24
1.6.3 <i>Nástroje pracovníků Probační a mediační služby</i>	25
1.7 PODMÍNĚNÉ PROPUŠTĚNÍ Z VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY	25
1.7.1 <i>Parole</i>	26

1.7.2	<i>Dohled</i>	28
1.8	VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY	29
1.8.1	<i>Pojem trestu</i>	29
1.8.2	<i>Reintegrace ve výkonu trestu odnětí svobody</i>	30
1.8.3	<i>Zaměstnanci Vězeňské služby ČR</i>	31
1.8.4	<i>Programy zacházení s odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody</i>	32
1.8.5	<i>Zaměstnávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody</i>	33
1.8.6	<i>Výstupní oddělení ve výkonu trestu odnětí svobody</i>	34
1.8.7	<i>Práce sociálního kurátora</i>	35
1.8.8	<i>Nevládní organizace a jejich role při spolupráci s</i>	36
1.8.9	<i>Postpenitenciární péče se zaměřením na Nestátní neziskové organizace</i>	37
1.8.10	<i>Spolupráce probační a mediační služby s vězeňskou službou</i>	38
1.9	VYBRANÉ PROJEKTY PODPORUJÍCÍ INTEGRACI PROPUSŤENÝCH Z VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY DO SPOLEČNOSTI	39
1.9.1	<i>Projekt Šance</i>	39
1.9.2	<i>Reintegrační program</i>	40
1.9.3	<i>Projekt Sanace dluhů</i>	40
	PRAKTICKÁ ČÁST	
2	CÍL PRÁCE	43
3	METODIKA	44
3.1	POUŽITÁ METODIKA	44
3.1.1	<i>Rozhovor</i>	44
3.1.2	<i>Analýza spisové dokumentace – Případová studie</i>	45
3.2	CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉHO SOUBORU	45
4	VÝSLEDKY	47
4.1	POLOSTANDARDIZOVANÝ ROZHOVOR S PODMÍNĚNĚ PROPUSŤENÝMI Z VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVPBODY	47
4.2	ANALÝZA SPISOVÉ DOKUMENTACE	56
4.2.1	<i>Případová studie č.1</i>	56
4.2.2	<i>Případová studie č.2</i>	57

4.2.3	<i>Případová studie č.3</i>	57
4.2.4	<i>Případová studie č.4</i>	58
4.2.5	<i>Případová studie č.5</i>	59
4.2.6	<i>Případová studie č.6</i>	59
5	DISKUSE	61
5.1	NÁVRHY ŘEŠENÍ	70
6	ZÁVĚR	72
7	KLÍČOVÁ SLOVA	74
8	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	75
9	PŘÍLOHY	79

ÚVOD

Kriminalita, závažný společenský jev, provází lidstvo již od jeho vzniku. Každá společnost se tímto jevem zabývá a nalézá řešení k jeho odstranění. Bohužel se to do dnešní doby nepodařilo. Stále se nenašla odpověď, jak kriminalitě čelit a jak ji řešit.

Z historie víme, že pachatelé trestných činů proti majetku, životu či proti dalším zájmům chráněným společenským řádem, byli potrestáni smrtí nebo dlouholetým, těžkým žalářem. Tím, jak se humanizovala společnost, docházelo i ke zmírňování trestů a v mnoha zemích byl trest smrti definitivně odstraněn. Ukazuje se, že dlouholeté tresty, separace pachatele trestné činnosti od společnosti, nepřinášejí žádné pozitivní výsledky. Společnost je sice na čas uchráněna před jednáním pachatele trestné činnosti, ale na druhé straně je on sám vystaven negativním vlivům, které výkon trestu odnětí svobody přináší. Ztráta sociálních vztahů a vazeb, ztráta pracovních návyků, ztráta kontaktu s okolním světem a mnoho dalších vlivů působí na osobnost pachatele. Mnohdy účel a smysl trestu není vůbec naplněn. Proto se stále hledají nové alternativy, jak nahradit tradiční formy trestání pachatelů trestných činů. Významným přínosem v této oblasti je práce Probační a mediační služby, která byla zřízena na základě zákona č. 257/2000 Sb. Právě díky této instituci je mnohým odsouzeným umožněno využít i jiné formy alternativních trestů, než pouze výkon trestu odnětí svobody.

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na práci Probační a mediační služby se skupinou osob podmíněně propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem. Tuto skupinu osob jsem si vybrala záměrně, protože právě jim bylo díky stanovenému dohledu Probační a mediační služby umožněno po odpykání části trestu odejít z výkonu trestu na svobodu. Výzkum ve své bakalářské práci jsem zaměřila na to, s jakými problémy se propuštění z VTOS nejčastěji potýkají, zda mají možnost nalézt zaměstnání a bydlení, jak výkon trestu odnětí svobody ovlivnil jejich rodinné vztahy a jaká jim přinesl pozitiva a negativa. Výsledkem práce by měl být přehled o tom, co je pro reintegraci propuštěných z výkonu trestu největší překážkou, s čím se potýkají na svobodě a jaké jsou možnosti řešení. Je potřeba si uvědomit, že práce s propuštěnými

z výkonu trestu odnětí svobody je dlouhodobá a měla by být zaměřena na celkové, tedy bio-psycho-sociálně-spirituální potřeby člověka.

Téma vězeňství je velice obsáhlé. Tato práce má zmapovat pouze malou oblast, zaměřenou na konkrétní úsek problematiky. K napsání bakalářské práce jsem se rozhodla proto, že je to poměrně aktuální a často diskutované téma. Další inspirací mi byla i osobní zkušenost v rodině. Ráda bych se této problematice věnovala i v budoucnu a chtěla bych nalézt v tomto sektoru uplatnění.

TEORETICKÁ ČÁST

1 SOUČASNÝ STAV

1.1 PROBAČNÍ A MEDAČNÍ SLUŽBA

1.1.1 Pojem probace

Dle trestního práva procesního se probací nazývá institucionalizovaný dohled nad chováním pachatele trestného činu, který je spojený s určitými prvky pomoci usnadňující resocializaci pachatele. Probace tedy představuje jeden ze způsobů zacházení s pachateli, při němž je kombinován aspekt jak penologický (trest, omezení), tak i aspekt sociální (dohled, pomoc).¹

Probací se rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, dále kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život a vyhověl podmínkám uloženým soudem nebo státním zástupcem a aby tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.²

1.1.2 Restorativní a retributivní justice

Pojem restorativní justice pochází z anglického slova restore – obnovit, navrátit do

¹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, a.s.-Právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana tuláčka, 2007. ISBN 978-80-7201-630-3

² Zákon o Probační a mediační službě č. 257/2000 Sb. *Texty zákonů*. Praha 1: C.H.Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-086-7

původního stavu. Restorativní justice se dá vyložit jako specifický koncept zacházení s pachatelem trestných činů, který je odlišný od klasické „retributivní“ trestající justice, která vychází z názoru, že současná trestní spravedlnost nevede k ochraně společnosti a jednotlivce. Restorativní justice je soubor cílů a metod, které charakterizují určitý přístup k řešení problematiky zločinnosti. Snahy o vytvoření této justice vycházejí z názoru, že tradiční trestní politika již vyčerpala své možnosti a není tudíž schopna zabránit růstu kriminality ani řešit stále narůstající problémy trestní justice, jako například velké zatížení soudů, nízká účinnost trestů, nedostatečná ochrana obětí aj.³

Také PMS ve své koncepci vychází při své činnosti z principů restorativní justice, kdy se trestný čin chápe jako sociální událost, která zasáhla do života jednotlivce, či lidí příslušné komunity a při řešení jeho následků je třeba vzít v úvahu zájmy a potřeby pachatele, oběti a společnosti. V rámci restorativní justice mají pachatel a oběť prostor ke vzájemné komunikaci, pachatel může převzít zodpovědnost za svůj skutek a jeho následky.⁴

Základní principy restorativní justice:

- zločin je potřeba chápat jako újmu (škodu), která byla způsobena oběti a jako hrozba pro bezpečnost společnosti
- újmu (škodu) je třeba chápat široce – újma materiální, fyzická, psychická, ztráta společenského postavení, narušení sociálních vazeb, osobního a rodinného života
- reakce na zločin by měla přispět ke snížení této škody a hrozby
- hlavním účelem společenské reakce na spáchaný čin by nemělo být potrestání pachatele či jeho převýchova, ale vytvoření podmínek k odstranění následků trestné činnosti
- tendence k ukládání přísnějších trestů je kontraproduktivní, především u mladistvých pachatelů

³ KARABEC, Z. Koncept restorativní justice. In. *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 1 vyd. Praha, 2004. s. 5-21. ISBN 80-7338-021-8

⁴ ROZUM, J. Činnosti probační a mediační služby z pohledu restorativní justice. In. *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 1 vyd. Praha, 2004. s. 41-55. ISBN 80-7338-021-8

- pachatel by se měl aktivně podílet na náhradě způsobené škody
- pokud pachatel nehodlá participovat na náhradě škody, je k tomu donucen soudem
- státní orgány se mají v systému restorativní justice angažovat jen za určitých podmínek (např. pokud vyjednávání mezi pachatelem a obětí nevede k cíli, závažnost trestného činu vyžaduje klasický trestní proces...)
- oběť trestného činu nemůže být nucena k vyjednávání a pachatelem

Za nejvhodnější postup poskytující poškozenému možnost setkat se s viníkem je považována mediace. Toto setkání se uskutečňuje v bezpečném prostředí, za přítomnosti vyškoleného zprostředkovatele (mediátora).⁵

1.2 PROBACE V EVROPĚ

1.2.1 Vývoj probace v Evropě

Původ slova probace je ve slově *probare* – zkouseti, ověřovati. Probace je specializovaná forma činnosti s pachateli, obsahuje jak prvky dohledu, tak i prvky kontroly odvozené od autority soudního rozhodnutí. Probace se formuje během 19. století. Za zakladatele probace se považuje John Augustus, americký obuvník, který se dobrovolně staral o pachatele trestných činů a svým úsilím docílil toho, že v roce 1878 byl ve státě Massachusetts přijat první probační zákon.⁶ Na počátku 20. století uplatnilo v celé Evropě „moderní hnutí“ svůj revoluční vliv na způsoby, jakými společnost jednala s pachateli trestných činů, delikventy a vězni. Zásadní změnou byl odklon od hlediska pocházejícího ze středověku, v němž se trestní právo soustředilo výhradně na trestný čin a ne na jeho pachatele, a v němž byla pozornost soustředěna na odvetná a

⁵ KARABEC, Z. Koncept restorativní justice. In. *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 1 vyd. Praha, 2004. s. 5-21. ISBN 80-7338-021-8

⁶ DOUBRAVOVÁ, D. et al. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici-Institut pro probaci a mediaci, 2001. ISBN 80-902998-0-6.

zastrašovací opatření. Trestní právo bylo v této době čím dál více individualizováno a více pozornosti se věnovalo rehabilitaci a opětovnému zařazení pachatelů trestné činnosti do společnosti, a také preventivním opatřením.⁷

V posledních 150 letech dochází k vzájemnému prolínání mnoha různých trendů, čímž je velmi ovlivněna podoba systémů probace v Evropě. Tyto systémy se neopírají pouze o jeden myšlenkový koncept, ale vzájemně se doplňují. Velmi významné byly při utváření probace nevládní spolky a organizace a dále dobrovolnické organizace a církve, kde probační služby vznikaly nejdříve. V Evropě je za kolébku probace považováno Nizozemsko. Za další země s dlouholetou tradicí probace v Evropě jsou považovány Velká Británie a skandinávské země.

V západní Evropě dochází k rozvoji probace nejvíce ve druhé polovině 20.století. V 50.letech se projevuje snaha o humanizaci vězeňských trestů a také první pokusy o použití alternativních trestů, především podmíněného odsouzení s dohledem a podmíněného propuštění. Probační práce je v této době zaměřena hlavně na osobu pachatele a na jeho nejbližší sociální okolí.

V 60. a 70. letech 20.století se stále prosazují nejrůznější výchovná, sociální a terapeutická opatření, která se uplatňují formou institucionální péče. Během 80. let dochází k odklonu od institucionální formy péče s pachateli trestných činů a prosazuje se význam přirozeného sociálního prostředí pachatele pro jeho možnou nápravu. Začíná se prosazovat depenalizační charakter trestní politiky, jehož snahou je nahrazení obvyklých trestů takovými opatřeními a způsoby práce, které mají jinou než tradiční povahu trestu. Aktivity probace začínají uplatňovat nejen po rozhodnutí soudu, ale i v dalších fázích trestního řízení.

V 90. letech se v probaci začíná více zohledňovat práce s prostředím, ve kterém došlo ke spáchání trestného činu.⁸ V současné době se klade velký důraz na vyjádření zásad a etiky, na nichž by měl být systém probační práce založen. Srovnáním těchto zásad a etických směrnic evropské probační služby potvrzují, že jsou v těchto ohledech

⁷ DERKS, J. et al. *Probace v Evropě*. 1.vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002. ISBN 80-7338-007-2. dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/282.pdf>

⁸ DOUBRAVOVÁ, D. et al. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici-Institut pro probaci a mediaci, 2001. ISBN 80-902998-0-6.

téměř slučitelné.

Týká se to např. těchto společných zásad a etik:

- respektování klienta, jeho lidských hodnot, integrity a soukromí, poctivost
- respektování lidské důstojnosti
- zásada minimální intervence a normalizace
- zásada včasné intervence
- zásada kontinuity zásahu
- ochota spolupracovat s jinými organizacemi.⁹

1.3 NOVÉ TRENDY PROBAČNÍCH SLUŽEB V EVROPĚ

1.3.1 Anglie a Wales

Mezi současné priority probační služby v Anglii a Walesu je ochrana společnosti a hodnocení rizik. Probační úředníci pracují s pachateli v nejrůznějších prostředích, v komunitě, ve věznicích, v ubytovnách. V těchto zemích se pro monitorování chování odsouzených a propuštěných vězňů využívá elektronické sledování. V rámci penologické práce se dnes používá ve dvou případech, a to u domácí vazby (u způsobilých vězňů propuštěných až 60 dnů před skončením vazební části jejich trestu) a u příkazu k zákazu vycházení (příkaz může určit 1-7 dní v týdnu a 2-12 hodin denně s ohledem na zaměstnání, náboženské vyznání, vzdělání). Dalším novým trestem je příkaz k podrobení se léčbě drogové závislosti a testování (pachatel 1x týdně navštěvuje komunitní psychiatrickou sestru a 2x týdně probačního úředníka).

1.3.2 Francie

Probace se ve Francii stává jednou ze základních součástí nového pojetí sociální

⁹ DERKS, J. et al. *Probace v Evropě*. 1.vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002. ISBN 80-7338-007-2.
Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/282.pdf>

kontroly. Dle motto francouzské trestní justice musí po každém spáchaném trestném činu následovat jasná, vhodná a veřejnosti srozumitelná reakce. Díky novému trestnímu zákoníku (Penal Code) budou cíle rehabilitace a sociální převýchovy přijímány kolektivně. Opatření a strategie budou uplatňovány stejnou měrou a systematicky aplikovány na jednotlivé případy a cílové skupiny. Dnes je probace ve Francii synonymem systému sociální kontroly, který je nakloněný empirismu, vědeckým a technologickým dimenzím.

1.3.3 Německo

V současné době nelze v Německu uplatnit elektronické monitorování. Než se vydají zákonodárná opatření, budou probíhat modelové projekty ve spolkových zemích Baden-Württemberg, Hamburg a Hessen a budou se zaměřovat na různé aspekty. Tyto zkušební projekty otestují využití elektronického monitorování jako možné alternativy k méně restriktivním formám uvěznění. V Německu se klade stále větší důraz na prevenci kriminality, v systému probace pak na zdokonalování spolupráce mezi různými orgány.

1.3.4 Rakousko

Stěžejní úlohou probačních pracovníků je psychosociální péče o klienty na základě soudního příkazu probace. V podstatě má probační práce formu práce s jednotlivými případy nebo dohledu. Zde je na místě se zmínit o probačních ubytovnách. Tato služba je velmi důležitým prostředkem k dosažení cílů stanovených probačním službám a péče po propuštění z výkonu trestu. Probační úředníci pomáhají klientům řešit psychosociální a ekonomické problémy, podporují je v zajišťování bydlení a příjmu. Pro dosažení tohoto cíle spolupracují probační úředníci v těsném vztahu s jinými orgány sociálních služeb, organizacemi sociálního zabezpečení, s policií a dalšími orgány. Služby péče po propuštění nabízejí nejrůznější poradenství, jako např. rodinné poradenství, služby poskytující každodenní konstruktivní činnosti, komunikační centra pro klienty a jejich

rodiny, poradenství v oblasti zaměstnání, pracovní školení¹⁰

1.4 HISTORIE PROBACE V ČR

Již od počátku existence českého státu je možné sledovat proměny obyčejů předstátní společnosti, vývoj hodnocení pachatelů dle jejich společenského postavení, jejich trestných činů a stoupající význam právní ochrany.¹¹ Na počátku 60. let 20. století docházelo díky usilovné práci různých odborníků z tzv. pomáhajících profesí k rozvoji nových forem a způsobů práce s pachateli trestných činů, zařazovaly se trendy posilující sociálně-výchovné prvky. V této době se začíná uplatňovat nová profese sociálních kurátorů, v jejichž práci převládá především prvek kontroly.

Až ke konci 80. let 20. století se vedle kontroly začíná stále více prosazovat téma zprostředkování pomoci mladistvým a také pomoci jejich rodinám. I v systému vězeňství v té době dochází ke zřizování nových míst sociálních pracovníků, kteří umožňovali odsouzeným nejen kontakty s jejich sociálním prostředím a rodinami po dobu výkonu trestu odnětí svobody, ale zaměřovali se také na přípravu podmínek pro jejich případné propuštění na svobodu.

Po roce 1989 docházelo k nárůstu především drobné kriminality a zároveň pokračovaly změny v justičním systému.¹² Velká pozornost se věnovala celkové reformě a humanizaci justice a vězeňského systému.¹³ V této době se vedle kurátorů a kurátorů pro mládež začínají objevovat další, nové aktivity přispívající k formování základních pilířů probace a mediace v České republice. První prvky mediace byly uplatněny mezi poškozeným a obviněným jako metoda řešení sporu. K tomu přispívala osoba třetí – mediátor.¹⁴ V roce 1993 je novelizován trestní řád a následně vzniká celá

¹⁰ DERKS, J. et al. *Probace v Evropě*. 1.vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002. ISBN 80-7338-007-2. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/282.pdf>

¹¹ FRANCEK, J. *Zločin a trest v českých dějinách*. 1. vyd., Praha: Rybka Publishers, 1999. ISBN 80-86182-91-6

¹² DOUBRAVOVÁ, D. et al. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici-Institut pro probaci a mediaci, 2001. ISBN 80-902998-0-6.

¹³ MATOUŠEK, O. KOLÁČKOVÁ, J. KODYMOVÁ, P. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1.vyd. Praha: Portál, 2005. 352s. ISBN 80-7367-002-X

¹⁴ DOUBRAVOVÁ, D. et al. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici-Institut pro probaci a mediaci, 2001. ISBN 80-902998-0-6.

řada nových institutů, které představují alternativu trestu odnětí svobody, alternativu k potrestání nebo odklon od klasického trestního řízení. Mezi nové instituty řešení trestních případů přijaté od roku 1993 patří:

- podmíněné zastavení trestního stíhání (§§ 307-308 trestního řádu)
- narovnání (§§ 309-314 trestního řádu)
- obecně prospěšné práce (§§ 45-45a trestního řádu)
- podmíněné odsouzení s dohledem (§ 60a trestního zákona)
- podmíněné upuštění od potrestání s dohledem (§ 26 trestního zákona)
- náhrada vazby dohledem (§ 73 trestního zákona)
- podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem (§ 63 trestního zákona).¹⁵

Díky vývoji probace se postupně mění i sociální práce, dostala se jako odborná disciplína na univerzitní a vysoké školy. Sociální pracovník se začíná nově stavět do role prostředníka v konfliktu norem, tzn. na jedné straně normy a pravidla klientů a na druhé straně normy a pravidla společnosti. Cílem je nacházet taková řešení konfliktu, která jsou přijatelná pro obě strany. V roce 1994 přijala vláda ČR program prevence kriminality a ministra spravedlnosti pověřila úkolem zřídit místa probačních úředníků. 1. 1. 1996 dochází na většině okresních a některých krajských soudech ke zřízení míst probačních úředníků. Stav praxe probačních úředníků narážel na řadu omezení, např. málo prostoru pro probační a mediační aktivity, problém slučování funkcí, žádné kvalifikační požadavky pro výkon této funkce, to vedlo Ministerstvo spravedlnosti ČR k rozhodnutí upravit organizační i personální strukturu výkonu probace a mediace zákonem.¹⁶

Od 1. 1. 2001 se stala PMS novým subjektem trestního řízení. Zřizuje ji zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. Postavení a úkoly úředníka Probační a mediační služby podrobněji vymezila novela trestního řádu, provedená zákonem č. 265/2001 Sb.¹⁷ Toto opatření představuje pro odsouzeného v podstatě možnost, aby za

¹⁵ MATOUŠEK, O. KOLÁČKOVÁ, J. KODYMOVÁ, P. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 352s. ISBN 80-7367-002-X

¹⁶ DOUBRAVOVÁ, D. et al. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici-Institut pro probaci a mediaci, 2001. ISBN 80-902998-0-6

¹⁷ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované vydání, Praha: Linde Praha, a.s.-Právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana tuláčka, 2007. ISBN 978-80-7201-630-3

asistence probačního úředníka dokázal svoji schopnost a vůli stát se řádným a platným členem společnosti.¹⁸

1.5 STATUS PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY

1.5.1 Organizace Probační a mediační služby

V čele PMS stojí ředitel, který jedná jménem PMS, jmenuje ho a odvolává ministr spravedlnosti. PMS se dále člení na ředitelství na střediska, která působí v sídlech okresních soudů a nebo soudů postavených na jejich úroveň. Střediska jsou základním článkem pro výkon probace a mediace. Středisko řídí vedoucí, toho jmenuje a odvolává na návrh ředitele ministr spravedlnosti a to po projednání Radou pro probaci a mediaci.

1.5.2 Poslání Probační a mediační služby

PMS usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení nejrůznějších konfliktů, které jsou spojené s trestnou činností a zároveň organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření. Při tom klade důraz na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality.¹⁹

Hlavním cílem PMS je přispívat k trestní spravedlnosti, a to tím, že vytváří podmínky pro uplatňování alternativních postupů v trestním řízení, zajišťuje účinný výkon alternativních trestů, podílí se na řešení sporů mezi obviněným a poškozeným a svou činností se snaží o urovnání konfliktů mezi oběma stranami. Dalším posláním PMS je prevence a snižování rizik, která jsou příčinou opakování trestné činnosti.

¹⁸ ROZUM, J., KOTULAN, P., TOMÁŠEK, J. *Účinnost dohledu u osob podmíněně propuštěných*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 1. vyd. Praha, 2008. ISBN 978-80-7338-073-1. Dostupné z: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/348.pdf>>

¹⁹ PMS – Probační a mediační služba České Republiky [online]. [cit. 2009-03-04]. Dostupné z: http://www.pmscr.cz/scripts/index.php?tisk_clanku=1&id_nad=21

1.5.3 Cíle působení Probační a mediační služby

Mezi základní cíle působení PMS patří:

- integrace obviněného - PMS usiluje k začlenění obviněného do života společnosti tak, aby dále nedocházelo k porušování zákonů. Integrací se rozumí snaha o obnovení respektu obviněného k právním vztahům společnosti, dále snaha o jeho znovu uplatnění a seberealizaci.²⁰ Integrací mimo jiné rozumíme spojení, vytvoření jednoho celku. Integrace osobnosti je považována za základ duševního zdraví, neboť se jedná o jednotu tělesných, duševních a mezilidských struktur.²¹
- participace poškozeného - PMS usiluje o zapojení poškozeného do procesu, který vede k jeho vlastnímu odškodnění, je zde snaha o znovuoobnovení jeho pocitu bezpečí a důvěry v právní systém.
- ochrana společnosti - PMS svou činností, jako je například řešení konfliktů a rizikových stavů, které jsou spojeny s trestním řízením či efektivní realizace uložených alternativních trestů, přispívá k ochraně společnosti.

1.5.4 Zásady činnosti pracovníků Probační a mediační služby

Zásady činnosti pracovníků PMS jsou:

- důstojnost jednání, a to především při způsobu práci s klientem, kdy musí být vždy respektována základní lidská práva, důstojnost a autonomie.
- zákonnost, to znamená, že pracovníci PMS musí vždy při výkonu probace a mediace postupovat v souladu s příslušnými zákony.
- přiměřenost intervence, kdy pracovníci PMS musí dbát na to, aby míra zásahů služby nepřekračovala rozsah a obsah pravomocného rozhodnutí soudu nebo

²⁰ DOUBRAVOVÁ, D. et al. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici-Institut pro probaci a mediaci, 2001. ISBN 80-902998-0-6.

²¹ HARTL, P. *Stručný psychologický slovník*. 1.vyd., Praha: Portál, 2004. 312 s. ISBN 80-7178-803-1

státního zastupitelství.²²

Probační úředník klienta motivuje k řešení problémů, které souvisejí s trestnou činností a pomáhá klientovi vytvářet podmínky pro reintegraci do společnosti. Dohled probíhá především formou osobních konzultací pracovníka PMS s klientem.²³

1.5.5 Principy činnosti Probační a mediační služby

Hlavními principy činnosti PMS jsou:

- transparentnost, která usiluje o dostatečnou informovanost orgánů činných v trestním řízení.
- individualizace kladoucí důraz na postup práce s klienty vycházející z jejich individuálních potřeb, zájmů a okolností případu.
- včasná intervence usiluje o to, aby byl kontakt s klienty navázán v té nejranější fázi trestního řízení.
- vyváženost je principem usilujícím o vyvážený přístup k potřebám a zájmům jak obviněných, poškozených tak i společnosti. Účelem je vzájemně přijatelné řešení případu pro všechny zúčastněné strany.
- princip motivace, který se snaží především o aktivní přístup klientů při řešení následků trestné činnosti.²⁴

1.5.6 Filosofická východiska Probační a mediační služby

Trest není jediná forma řešení, je to pouze forma odplaty. Pachatel si musí být vědom, že za čin, který spáchal, nese také odpovědnost. Izolace pachatele od společnosti, od

²² DOUBRAVOVÁ, D. et al. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici-Institut pro probaci a mediaci, 2001. ISBN 80-902998-0-6.

²³ PMS – Probační a mediační služba České Republiky [online]. [cit. 2009-03-04]. Dostupné z: http://www.pmscr.cz/scripts/index.php?tisk_clanku=1&id_nad=36

²⁴ ROZUM, J. Činnosti probační a mediační služby z pohledu restorativní justice. In. *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 1 vyd. Praha, 2004. s. 41-55. ISBN 80-7338-021-8

jeho rodinného a sociálního prostředí bude mít ještě dlouho své oprávnění, ale stále častěji se objevuje otázka, kde je hranice. Právě existence probačních a mediačních služeb ukazuje na hledání takových hranic, kdy se nehledí na pachatele a poškozeného jako na izolované jednotky, ale snaží se najít možnosti řešení konfliktu společně. Tímto přístupem se nabízí řešení, které se dotýká všech zúčastněných, přináší uklidnění nálad a pocitů. Dá se nazývat konsensem.²⁵

1.6 SOCIÁLNÍ PRÁCE PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY

Pracovníci PMS při své činnosti využívají nejčastěji individuální metody práce s klientem, tedy s obviněným i poškozeným. V rámci mediace vystupují pracovníci PMS jako zprostředkovatelé setkání dvou stran, nebo vedou mediaci i za přítomnosti dalších osob, jako např. rodičů mladistvého, obhájce či zmocněnce. Působí také jako koordinátoři práce s klientem, tzn. koordinují vstup dalších participujících osob i subjektů, které se podílejí na řešení konkrétního případu.²⁶ Sociální práce je umění jednat s lidmi, vést je a to na základě získaných odborných znalostí a praktických zkušeností. Umění jednat a zacházet s člověkem vyžaduje jak znalost praktických zkušeností, tak i přirozený takt, etický zájem, citlivost, upřímnost, ušlechtilost a lidskost vůbec.²⁷ K dnešním principům sociální práce patří zejména:

- důraz na osobní růst
- autonomii
- rasovou rovnost
- třídní rovnost
- rovnost pohlaví

²⁵ DOUBRAVOVÁ, D. et al. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici-Institut pro probaci a mediaci, 2001. ISBN 80-902998-0-6.

²⁶ MATOUŠEK, O. KOLÁČKOVÁ, J. KODYMOVÁ, P. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 352s. ISBN 80-7367-002-X

²⁷ MÜHLPACHR, P. (ed.). *Sociální práce jako životní pomoc*. 1. vyd., Brno: Masarykova universita, 2006. ISBN 80-86633-62-4

➤ rovnost sociálního pracovníka a klienta.²⁸

Sociální práce se věnuje odhalování, vysvětlování a nápravě sociálních problémů při uplatňování společenské solidarity.²⁹

1.6.1 Rozhovor jako pracovní nástroj pracovníků Probační a mediační služby

Rozhovor je nejčastěji požívaná metoda aktivního kontaktu s klientem. Pracovním nástrojem pracovníka PMS je předávání informací, které představuje pasivní pracovní nástroj.³⁰ Velmi důležité je vytvořit pro rozhovor vhodné časové a prostorové podmínky a neméně důležité je, se na rozhovor vyladit. Bezpečnou základnou role pomáhajícího v rozhovoru je naslouchání. Při rozhovoru je důležité dodržovat autonomii, nehodnotit, být konkrétní, vyjasňovat si nedokončené situace a oceňovat pozitivní životní impulsy druhého.³¹

1.6.2 Oprávnění probačních úředníků

Základním pilířem při práci probačního úředníka s odsouzeným je tzv. probační program. Obsahem probačního programu je především vymezení cíle vykonávaného dohledu. Součástí takového programu je pomoc probačního úředníka při řešení životních problémů odsouzeného a při vytváření vhodného sociálního zázemí, neboť právě kvalitní zázemí je jednou z podmínek mající vliv na snížení rizika recidivy. Nezbytný je individuální přístup ke každému odsouzenému.³²

²⁸ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vyd., Praha: Portál, 2001. 288 s. ISBN 80-7178-535-0

²⁹ HARTL, P. *Stručný psychologický slovník*. 1. vyd., Praha: Portál, 2004. 312 s. ISBN 80-7178-803-1

³⁰ DOUBRAVOVÁ, D. et al. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici-Institut pro probaci a mediaci, 2001. ISBN 80-902998-0-6.

³¹ KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. 5. vyd., Praha: Portál, 2006. 147 s. ISBN 80-7367-181-6

³² ROZUM, J., KOTULAN, P., TOMÁŠEK, J. *Účinnost dohledu u osob podmíněně propuštěných*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 1. vyd. Praha, 2008. ISBN 978-80-7338-073-1. Dostupné z: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/348.pdf>>

1.6.3 Nástroje pracovníků Probační a mediální služby

Pracovník PMS využívá ke své práci nejrůznější postupy a způsoby práce. Lze je rozlišit do dvou základních kategorií, tzv. aktivních a pasivních nástrojů.

- aktivní nástroje zapojují klienta, mají interaktivní povahu a vyžadují jistou formu spolupráce. Patří sem osobní kontakt s klientem a proces vzájemné komunikace. Využití aktivních nástrojů umožňuje zapojení klienta do procesu řešení trestních věcí, dále pak zohlednění jeho specifických potřeb, zájmů a možností a také spolupráci s klientem na tvorbě řešení.
- pasivní nástroje jsou jednostranné aktivity pracovníků a asistentů PMS, tzn. že jsou prováděny bez součinnosti s klientem. Proto, že jsou to úkony jednostranné, je důležité dodržování etických principů, tj. klient musí být o možnosti použití těchto principů poučen, musí být použity s klientovým vědomím nebo o jejich požití musí být předem informován. Pokud nebudou tyto principy dodržovány, může dojít k ohrožení klienta zneužitím pravomocí, kterými PMS disponuje. Tento otevřený přístup je profesionální a zároveň je to i způsob, který slouží k ochraně pracovníků PMS. Otevřené jednání, kterým se vyjasní všechny možnosti i rizika se může předejít případným nedorozuměním nebo sporným situacím, které by mohly nastat mezi pracovníkem PMS a klientem. Příkladem pasivních nástrojů jsou například dotazy na rejstřík trestů, centrální evidenci obyvatel, centrální evidenci vězňů atp.³³

1.7 PODMÍNĚNÉ PROPUŠTĚNÍ Z VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

Propuštění vězně je v podstatě zkouškou, jak účinné byly metody zacházení ve VTOS, jak účinná je práce PMS a také jak společnost sama je ochotna přispět k nápravě pachatele. Zároveň je to test pachatelovy schopnosti se začlenit zpět do společnosti. Co

³³DOUBRAVOVÁ, D. et al. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici-Institut pro probaci a mediaci, 2001. ISBN 80-902998-0-6.

se podmíněného propuštění týče, hovoříme o paroli, kdy je odsouzenému umožněno vykonat zbytek trestu na svobodě, na základě soudem stanoveného dohledu a dalších podmínek.

Skutečnost je taková, že se zavedením dohledu se do jisté míry rozšířil i okruh potencionálních žadatelů o propuštění a tím se i rozšířily možnosti práce probačních úředníků, která spočívá nejen v pomoci a kontrole odsouzeného, ale i v možnosti vlastního výběru vhodných kandidátů, které doporučí soudu k propuštění.

Dá se tedy říci, že trestněprávní teorie podmíněné propuštění nechápe jako ukončení procesu převýchovy a resocializace, ale jako jeho pokračování po propuštění z VTOS.³⁴

1.7.1 Parole

Parole, nebo-li podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je jednou z činností, jež PMS zprostředkovává v rámci vykonávacího řízení. Původ slova „parole“ je z francouzštiny, kde znamená „slovo, výpověď“.³⁵ Každý odsouzený, který nastupuje do VTOS, je poučen o možnosti spolupráce s PMS a to především o možnosti přípravy podkladů pro své podmíněné propuštění. Spolupráce vychází z vlastní iniciativy odsouzeného, což vyžaduje jeho osobní zájem a také motivaci. Pracovník PMS připravuje tzv. stanovisko k podmíněnému propuštění, které může pomoci odsouzenému nashromáždit potřebné informace, důležité pro soud, který rozhoduje o podmíněném propuštění (příloha 1). Má-li odsouzený zájem spolupracovat s PMS, vyplní formulář s názvem „Podnět ke spolupráci s Probační a mediační službou“ (příloha 2). Tento formulář je dosti podrobný, jsou zde otázky týkající se nejen trestné činnosti odsouzeného, ale i jeho představ o životě, ptají se na jeho sociální zázemí a také jsou zde dotazy zaměřující se na jeho postoje ke spáchanému trestnému činu a na postoje

³⁴ ROZUM, J., KOTULAN, P., TOMÁŠEK, J. *Účinnost dohledu u osob podmíněně propuštěných*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 1 vyd. Praha, 2008. ISBN 978-80-7338-073-1. Dostupné z: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/348.pdf>>

³⁵ PMS – Probační a mediační služba České Republiky [online]. [cit. 2009-03-04]. Dostupné z: http://www.pmscr.cz/scripts/index.php?tisk_clanku=1&id_nad=35

k poškozeným.

Probační pracovník musí poté vyhodnotit rizika opakování trestné činnosti odsouzeného, rizika dalšího ohrožení obětí trestného činu. Následně pracovník PMS ČR zpracovává na základě získaných informací stanovisko k propuštění. Buď propuštění doporučí, popřípadě s uložením dohledu či jiných povinností, nebo propuštění nedoporučí v případě vysokého rizika recidivy a újmy. Soud může rozhodnout o podmíněném propuštění spolu s uložením dohledu probačního úředníka a to po dobu trvání zkušební doby v rozmezí jednoho až sedmi let. Výkonem dohledu je pověřeno středisko PMS v místě bydliště odsouzeného. Ten je pak písemně vyzván k zahájení dohledu. Nejintenzivněji navštěvuje klient středisko PMS ČR prvních šest měsíců, dostavuje se dle potřeby, nejméně však jednou za měsíc. Po stabilizaci klienta a jeho sociální situace se interval návštěv na PMS prodlužuje. Na konci dohledu je závěrečná zpráva o průběhu dohledu, ve které probační úředník vysloví doporučení soudu, aby mohl soud vyslovit, zda se klient osvědčil nebo neosvědčil.

U podmíněně propuštěných klientů je nejdůležitější včasná intervence, protože propuštění klienti jsou často životem venku zaskočení, nevědí kam a na koho se obrátit v případě pomoci, jaké služby mohou využít. Účelem dohledu je v těchto situacích klientovi pomoci.³⁶

V rámci spolupráce Českého helsinského výboru s PMS a VS ČR se v roce 2007 rozvinula debata nad otázkami parole v ČR. Během diskuze vznikly dva záměry, které jsou nyní po schválení ministrem spravedlnosti připravovány k realizaci. Jedním ze záměrů je vytvoření široké skupiny odborníků, která zkusí navrhnout systémová opatření upravující institut podmíněného propuštění v ČR a k tomu další navazující oblasti, jako například výkon trestu domácího vězení v ČR. Druhým záměrem je příprava a následná realizace projektu tzv. Komise pro podmíněné propuštění, dle vzoru kanadských a anglických Parole-Board – parolových rad.³⁷

³⁶ HRUBEŠ, J., KROFTOVÁ, A. Práce probační a mediační služby ČR v rámci Parole. In. *Mezi vězením a komunitou*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s., 2008. s. 56-59. ISBN 978-80-904116-0-9

³⁷ VALEŠ, F. Výstupy z kulatého stolu „Mezi vězením a komunitou“. In. *Mezi vězením a komunitou*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s., 2008. s. 87-104. ISBN 978-80-904116-0-9

1.7.2 Dohled

Pojem dohledu vymezuje trestní zákon tak, že jde o pravidelný osobní kontakt pachatele s úředníkem Probační a mediační služby. Jde o spolupráci při vytváření a realizaci probačního programu v zkušební době a také o kontrolu dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývajících ze zákona (§ 26a tr. zák.).³⁸ Pachatel, kterému byl uložen dohled, je povinen dle § 26a a § 26b trestního zákona se podrobit podmínkám, popřípadě dalším přiměřeným omezením a povinnostem, pokud mu byly uloženy soudem.³⁹

Velmi problematická povinnost je umožnit vstup probačnímu úředníkovi do obydlí. Zde se dá totiž položit otázka, zda se tato povinnost nestřetává s ústavní ochranou nedotknutelnosti obydlí (čl. 12, odst. 2, 3 Listiny základních práv a svobod). Výjimka z ústavní nedotknutelnosti obydlí je možná pro domovní prohlídku a také pokud je to nezbytné pro ochranu života a zdraví osob, pro ochranu práv a svobod druhých a pro odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku.⁴⁰

Konkrétní forma výkonu probačního dohledu závisí na specifických okolnostech jednotlivých případů. Prvek pomoci je důležitý zvláště u podmíněně propuštěných, kterým byl uložen dohled (tzv. parole), protože propuštěný se v tomto případě dostává do situace, kdy musí obnovit ztracené sociální vazby a probační úředník by mu měl být v jeho úsilí nápomocen.⁴¹ Výzkumy recidivy odsouzených, které se prováděly v zahraničí, ukázaly, že pokud mají odsouzení trvalou rodinnou vazbu, stálé bydliště a stálé zaměstnání, mají také menší míru recidivy než ti, kteří tyto uvedené znaky nemají. U nich se riziko recidivy zvyšuje.⁴²

³⁸ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované vydání, Praha: Linde Praha, a.s.-Právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2007. ISBN 978-80-7201-630-3

³⁹ ROZUM, J., KOTULAN, P., TOMÁŠEK, J. *Účinnost dohledu u osob podmíněně propuštěných*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 1 vyd. Praha, 2008. ISBN 978-80-7338-073-1. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/348.pdf>

⁴⁰ ROZUM, J., KOTULAN, P., TOMÁŠEK, J. *Účinnost dohledu u osob podmíněně propuštěných*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 1 vyd. Praha, 2008. ISBN 978-80-7338-073-1. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/348.pdf>

⁴¹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované vydání, Praha: Linde Praha, a.s.-Právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2007. ISBN 978-80-7201-630-3

⁴² ROZUM, J., KOTULAN, P., TOMÁŠEK, J. *Účinnost dohledu u osob podmíněně propuštěných*. Institut pro kriminologii a

Probační činnosti, které jsou spojeny s vykonáváním dohledu nelze zúžit na opakující se setkání podmíněně propuštěného s probačním úředníkem, ale informace získané od odsouzeného je potřeba ověřovat i z jiných zdrojů a tím si tak vytvářet celkový obraz o chování podmíněně propuštěného ve zkušební době. Zdroje informací a zjištěné skutečnosti zaznamenává probační úředník do zpráv o poměrech podmíněně propuštěného a o jeho chování ve zkušební době, které předkládá soudu. Lhůta pro předkládání zpráv soudu je stanovena na dobu nejméně jednou za šest měsíců. To je pro probačního úředníka závazný zákonný limit.⁴³

1.8 VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

1.8.1 Pojem trestu

Trest je v podstatě důsledek, který trestní právo spojuje s trestným činem. Ukládat lze jen ty tresty, které jsou obsaženy v zákoně.

Účelem trestu je chránit společnost, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestných činů a vychovávat jej k tomu, aby vedl řádný život a působit tím na další členy společnosti.⁴⁴ Vyrovňovací funkce trestu má za cíl eliminovat nebo alespoň kompenzovat pocity hněvu poškozených či pozůstalých. V ČR je vyrovňovacím trestem trest odnětí svobody. Dalším aspektem vyrovňovací funkce trestu je příležitost, prostor a čas k očištnému zpytování svědomí, k vyrovnání se s pocitem viny a také k přijetí odpovědnosti za svůj čin se všemi důsledky, které z toho vyplývají. Regulativní funkce trestu má za cíl chránit společnost před zločinem, s cílem trestnou činnost minimalizovat, nebo se alespoň spokojit s její regulací pod společensky akceptovatelné

sociální prevenci.1 vyd. Praha, 2008. ISBN 978-80-7338-073-1. Dostupné z: > <<http://www.ok.cz/iksp/docs/348.pdf>>

⁴³ ROZUM, J., KOTULAN, P., TOMÁŠEK, J. *Účinnost dohledu u osob podmíněně propuštěných*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci.1 vyd. Praha, 2008. ISBN 978-80-7338-073-1. Dostupné z: > <<http://www.ok.cz/iksp/docs/348.pdf>>

⁴⁴ FIALA, J. et al. *Malá právníková encyklopedie*.6.aktualizované a přepracované vydání.,Praha: Linde Praha, a.s.-Právnícké a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Kořínkové a Jana Tuláčka, 2006. ISBN 80-7201-582-6

meze.⁴⁵

Účelem trestu odnětí svobody a trestu obecně je především výchovné působení na odsouzeného. Cílem je, aby po propuštění na svobodu vedl řádný život. Smysl výchovného účelu trestu se odráží především v zacházení s odsouzeným. To musí mít takovou podobu, aby pomáhalo odsouzeným při návratu a reintegraci do společnosti. Trest odnětí svobody by tedy měl vést ke změně postojů odsouzeného ke kriminálnímu způsobu života, k přípravě odsouzeného na život ve společnosti. Během VTOS je nutné, aby odsouzený aktivně naplňoval čas strávený ve VTOS, aby byly podporovány jeho schopnosti a dovednosti, aby udržoval kontakt s vnějším prostředím, zejména s rodinou a blízkým sociálním prostředím, aby byl zachován kontakt s vnějším světem a aby se důstojný VTOS stal předpokladem účinného výchovného působení na odsouzeného.

Při zacházení s odsouzenými je nutné nejdříve zmapovat bio-psycho-socio-duchovní stav, ve kterém se nachází každý odsouzený v době svého nástupu do VTOS. Je nutná týmová spolupráce lékaře (popřípadě lékařů specialistů), psychologa, speciálního pedagoga, sociálního pracovníka, v některých případech i duchovního. Tuto i další spolupráci koordinuje zkušený speciální pedagog. Zde je potřeba upozornit na to, že již od počátku uvěznění je nutné orientovat se na budoucí propuštění, což významně reprezentuje soudobé evropské penologické myšlení.⁴⁶

1.8.2 Reintegrace ve výkonu trestu odnětí svobody

Sociální reintegrace osob ve VTOS, tedy osob vězněných, je důležitá zejména pro vedení řádného života po propuštění vězněného na svobodu a slouží jako prevence recidivy kriminálního jednání. Současná legislativa a praxe nabízí možnost využívat celou škálu nejrůznějších nástrojů, které připravují odsouzené ve VTOS na výstup z vězení. Zároveň tyto nástroje zohledňují jejich začlenění do společnosti, nebo

⁴⁵ HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 1. vydání České Budějovice: vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. ISBN 80-86708-05-5

⁴⁶ HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 1. vydání České Budějovice: vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. ISBN 80-86708-05-5

odsouzeným po propuštění napomáhají. Velký díl práce přípravy na sociální integraci je realizován již během VTOS. Existuje celá řada postupů a nástrojů penitenciární péče, tj. zacházení s odsouzeným, které se zaměřují na přípravu na propuštění, na přípravu začlenění odsouzeného do společnosti.⁴⁷

1.8.3 Zaměstnanci Vězeňské služby České republiky

Je nutné zmínit i strukturu pracovníků, kteří se na programech zacházení podílejí. Jsou to speciální pedagog, sociální pracovník, pedagog volného času, psycholog a vychovatel. Tam, kde je specializované oddělení, pracuje i vychovatel terapeut. Pro všechny zmíněné pracovníky platí dodržování vnitřních předpisů věznice, musí vystupovat korektně v souladu s Kodexem profesní etiky zaměstnance vězeňské služby.

- speciální pedagog provádí metodickou a koordinační činnost v oblasti speciálně pedagogické, provádí prvotní pedagogickou diagnostiku, zpracovává výchozí program zacházení. Má nad odsouzenými kázeňskou pravomoc.
- sociální pracovník provádí samostatnou sociální práci zaměřenou především na přechod odsouzeného do běžného života. Spolupracuje s orgány sociálního zabezpečení, poskytuje sociálně-právní poradenství, je stálým zástupcem pro spolupráci s Probační a mediační službou ČR, spolupracuje s kurátory, dalšími orgány, organizacemi, s rodinnými příslušníky a řeší jejich sociální problémy.
- pedagog volného času realizuje individuální, skupinové, zájmové, sebeobslužné, terapeutické, sportovní aktivity odsouzených. Jeho činnost metodicky řídí speciální pedagog.
- vychovatel má za úkol komplexní výchovnou, diagnostickou, vzdělávací a preventivní činnost, zaměřenou na rozvoj osobnosti, vzdělávání a resocializaci. Metodicky řídí vychovatele speciální pedagog. Vychovatel má rovněž nad odsouzenými kázeňskou pravomoc.

⁴⁷ MATULOVÁ, K., VALEŠ, F. Právní rámec výchovného a reintegrativního účelu trestu. In. *Mezi vězením a komunitou*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s., 2008. s. 35-37. ISBN 978-80-904116-0-9

- psycholog provádí psychologickou diagnostiku, individuální či skupinové poradenství a psychoterapii. Své služby neposkytuje jen odsouzeným, ale také personálu a významnou měrou se může podílet na složení vězeňského personálu, především při výběru nových uchazečů o zaměstnání ve vězeňské službě.⁴⁸

1.8.4 Programy zacházení s odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody

Programy zacházení s odsouzenými vycházejí z konkrétních okolností trestu, především z jeho délky, z příčin trestné činnosti a z charakteristiky osobnosti odsouzeného. Program zacházení je zpracován při nástupu do VTOS na podkladě psychologických, sociálních, pedagogických a lékařských posudků, včetně posudků a doporučení odborných zaměstnanců.

Odsouzený se na výběru vhodných možností variant programů zacházení sám aktivně podílí. Obsah zacházení tvoří pět základních kategorií aktivit a odsouzený má program stanoven tak, aby obsahoval alespoň jednu aktivitu z každé kategorie. Základními aktivitami odsouzeného jsou:

- aktivity pracovní – zaměstnávání, práce ve prospěch věznice, (tzn. zajištění jejího každodenního provozu), pracovní terapie pod vedením odborného zaměstnance, terapeuta.
- aktivity vzdělávací – základní vzdělání, střední odborné vzdělání, vzdělávání vedené zaměstnanci VS (např. rekvalifikační kurzy), distanční-korespondenční vzdělávání.
- aktivity speciálně výchovné – terapie, (např. sociální výcvik, psychoterapie), sociálně-právní poradenství, trénink zvládnání vlastní agresivity.
- aktivity zájmové – volnočasové aktivity
- utváření vnějších vztahů – udržování kontaktů s vnějším prostředím, přehledu o

⁴⁸ LESAŘOVÁ, L. Odborní zaměstnanci Vězeňské služby ČR. In. *Mezi vězením a komunitou*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s., 2008. s. 38-43. ISBN 978-80-904116-0-9

vnějším světě, udržování kontaktů s ostatními pomáhajícími profesemi (např. PMS, sociální kurátor), řešení otázek spojených s vnějším prostředím (např. závazky odsouzených, pracovní uplatnění a bydlení po propuštění)⁴⁹

1.8.5 Zaměstnávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody

Práce má v životě člověka nezastupitelné postavení. Je důležitou podmínkou jeho důstojné existence, přináší mu materiální prospěch a také mu poskytuje pocit seberealizace a společenské užitečnosti. Práce neslouží jen k výrobě statků či vykonávání služeb, ale uspokojuje také potřeby ctižádosti, sebeuplatnění, sebeúcty, umožňuje potkávat jiné lidi, uzavírat přátelství. Z mentálně-hygienického hlediska pracovní úsilí odvádí přebytečnou duševní a tělesnou energii.⁵⁰

Povinnost pracovat ve VTOS je nutné považovat za jednu ze základních složek trestu odnětí svobody, a to ze dvou hledisek. Jednak z hlediska jeho omezujícího charakteru a také z hlediska jeho výchovného účelu.⁵¹ Práce byla v minulosti a je i nyní považována za základní a nezastupitelný prvek v systému zacházení s odsouzenými ve VTOS. Práce jako aktivita odsouzeného přispívá ke snižování případné agresivity odsouzeného, k celkovému zklidnění a harmonizaci psychosomatických funkcí. Práce má samozřejmě i efekt ekonomický a z odměny se hradí například výživné pro děti odsouzeného, náklady na VTOS, náklady na předchozí výkon vazby, cizí pohledávky (náklady trestního řízení, dlužné výživné, exekuce...), kapesné a úložné.

Český zákon v souladu s Evropskými vězeňskými pravidly, ukládá povinnost odsouzeného pracovat, pokud je do práce zařazen. Existují výjimky, jako například vysoký věk či zhoršený zdravotní stav, které brání odsouzenému v zapojení se do práce. V českých věznicích se vyskytují cca 4% odsouzených, kteří, i když pracovat mohou a

⁴⁹ SUCHÁ, J., VALEŠ, F. Programy zacházení – výchovná a reintegrativní práce s odsouzenými. In. *Mezi vězením a komunitou*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s., 2008. s. 44-46. ISBN 978-80-904116-0-9

⁵⁰ BUCHTOVÁ, B. a kol. *NEZAMĚŠTNANOST Psychologický, ekonomický a sociální problém*. 1. vyd., Praha: Grada Publishing a.s., 2002. 240 s. ISBN 80-247-90006-8

⁵¹ *CD ROM Mezi vězením a komunitou* [CD-ROM]. Pramen: Pravní_ramec.doc, [cit. 2008-01-18] Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s., 2008

jsou pro práci způsobilí, práci odmítají.⁵² Odsouzený může být zaměstnáván Českou republikou, krajem, obcí, dobrovolným svazkem obcí nebo subjektem, který jimi byl zřízen nebo založen a v němž mají většinovou majetkovou účast, většinový podíl na hlasovacích právech nebo vykonávají rozhodující vliv na řízení či provozování. U jiného subjektu než je věznice nebo výše jmenovaní, je potřeba písemného souhlasu odsouzeného.⁵³

Je patrné, že tedy novelizace zákona přinesla taková opatření, která činí povinnost odsouzených pracovat efektivnější a tím napomáhá reintegrativnímu působení trestu odnětí svobody.⁵⁴

1.8.6 Výstupní oddělení ve výkonu trestu odnětí svobody

Odsouzený, kterému byl uložen trest delší než tři roky, nebo ten, jemuž je třeba pomáhat vytvářet podmínky pro samostatný způsob života (jedná se především o osoby sociálně slabé, bez domova, rodiny), prochází přípravou na propuštění z VTOS. Tato příprava se realizuje umístěním odsouzeného na výstupní oddělení, obvykle na 6 měsíců. Využívá se zde principu dobrovolnosti, který je založen na motivaci odsouzeného připravit se na propuštění.

Na výstupní oddělení se zařazují primárně odsouzení, kteří vystupují po vykonání celého trestu. Mohou sem být zařazeni i ti, kteří se připravují na podmíněné propuštění.⁵⁵ Vazba a dlouhý výkon trestu odnětí svobody zanechá na sebevědomí člověka nesmazatelné stopy, podlomí jej a znejistí i jeho chování na svobodě. Často bývalého vězně nikdo nečeká, čímž jeho existence ponese velká rizika. Bez peněz, nebo

⁵² HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 1. vydání České Budějovice: vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. ISBN 80-86708-05-5

⁵³ Zákon o výkonu trestu odnětí svobody a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů č. 169/1999 Sb. *Texty zákonů*. Praha 1: C.H.Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-086-7

⁵⁴ CD ROM *Mezi vězením a komunitou* [CD-ROM]. Pramen: Pravní_ramec.doc, [cit. 2008-01-18] Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s., 2008

⁵⁵ VALEŠ, F. *Výstupní oddělení-příprava odsouzených před propuštěním*. In. *Mezi vězením a komunitou*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s., 2008. s. 44-46. ISBN 978-80-904116-0-9

jen s minimální finanční částkou, s potvrzením o propuštění z výkonu trestu se vrací zpět, do pro něj již cizího života. Často bez práce, bez domova, bez zdravotního pojištění si vychutnává ten dlouho očekávaný pocit svobody.⁵⁶

V předpropouštěcí fázi, půl roku (minimálně poslední tři měsíce) před plánovaným propuštěním z VTOS, je odsouzený připravován na život mimo věznici. Jsou mu poskytovány informace o změnách, které za dobu trvání jeho trestu nastaly, dochází k praktickým doplněním některých životně důležitých dovedností, například návštěva (stále ještě) odsouzeného na nejbližším úřadu práce, kde si nacvičí budoucí jednání v této instituci. Tyto dovednosti je potřeba s odsouzenými nacvičovat prakticky, pomoci jim překonat psychologické bariéry při jednání s úředníky, tak aby jednal s úředníkem věcně, bez emocí, kultivovaně, trpělivě. Předpokladem reintegrace do společnosti je mít včas zajištěné bydlení a zaměstnání, tedy ještě před propuštěním z VTOS. Sociální pracovníce odsouzeným pomáhá dle jejich individuálních schopností a možností. Přibývají zařízení, jako například středisko sociální pomoci Občanského sdružení Diakonie Úpice, kde má člověk právě propuštěný z VTOS možnost se setkat s nezištnou komplexní pomocí, která představuje ubytování, zaměstnání a vhodné společenství s pomocí a doprovodem. Jedinou podmínkou této charitativní aktivity (Církve Československé husitské) je zájem a ochota člověka pracovat. Bohužel je to někdy důvod, proč sem propuštěný, i když nemá jinou možnost, prostě nedorazí.⁵⁷

1.8.7 Práce sociálního kurátora

Sociální kurátor působí na odborech sociálních věcí městských úřadů s rozšířenou působností. Je specializovaným pracovníkem pro dospělé, poskytuje sociální dávky, sociální služby, zprostředkovává právní, sociální a psychologickou pomoc osobám, jimž hrozí sociální vyloučení kvůli jejich tíživé životní situaci. Sociální kurátor spolupracuje

⁵⁶ HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 1. vydání České Budějovice: vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. ISBN 80-86708-05-5

⁵⁷ HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 1. vydání České Budějovice: vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. ISBN 80-86708-05-5

s mnoha organizacemi, mezi něž patří zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, VS ČR, PMS ČR, správní úřady a územní samosprávné celky.

Mezi základní kompetence sociálního kurátora patří poskytovat základní a odborné sociální poradenství, vyhledává osoby ohrožené sociálním vyloučením nebo osoby již sociálně vyloučené, u osob ve VTOS či osob propuštěných z VTOS aplikuje metody kontinuální sociální práce (tzn. práce s klientem ve všech fázích trestního řízení i ve VTOS), spolupracuje s klientovou rodinou, rozhoduje o přiznání a výši mimořádné okamžité pomoci, vypracovává program individuálního motivačního postupu. Osobám propuštěným z VTOS může sociální kurátor nabídnout pomoc s vyřizováním osobních dokladů a jiných dokladů (např. průkazku pojištěnce zdravotní pojišťovny), pomoc při zprostředkování azylového ubytování, pomoc při jednání na úřadu práce, krizovou sociální intervenci, pomoc s vyřizováním starobního nebo invalidního důchodu atd.⁵⁸

1.8.8 Nevládní organizace a jejich role v trestní justici

Lze konstatovat, že neziskové organizace mají v trestní justici nezastupitelné místo. VS ČR je ke spolupráci s těmito organizacemi vstřícná. NNO se totiž snaží ve svých aktivitách najít tzv. „prázdná místa na trhu“ a z velké části jsou schopna tyto pozice svými aktivitami vyplnit, dokonce i tam, kam VS ČR nemá v rámci legislativy umožněn přístup. To je například při přechodu z prostředí věznice či vazby do vnějšího světa, do světa za „zdí“. V současné době s NNO spolupracují všechny věznice a vazební věznice v ČR. Efektivní spolupráci s NNO lze zajistit prevencí a snižováním kriminality, a to v celospolečenském měřítku.⁵⁹

⁵⁸ BUDÍNOVÁ, P., PAČESOVÁ, V. Práce sociálního kurátora s propuštěnými osobami. In. *Mezi vězením a komunitou*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s., 2008. s. 60-62. ISBN 978-80-904116-0-9

⁵⁹ VOJTKOVÁ, I. Role nevládních organizací v práci s odsouzenými-spolupráce s vězeňskou službou ČR. In. *Mezi vězením a komunitou*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s., 2008. s. 53-55. ISBN 978-80-904116-0-9

1.8.9 Postpenitenciární péče se zaměřením na Nestátní neziskové organizace

Postpenitenciární péče je v podstatě prostředkem sekundární a terciální prevence kriminality. Jejím cílem je sociální rehabilitace, snížení sociální exkluze, zvýšení kvality života a integrace zpět do běžného života. Po roce 1989 dochází k transformaci sociální politiky a kontinuální sociální péče nahrazuje systémově speciální péči o osoby, které se vrátily z výkonu trestu odnětí svobody.

Kontinuální sociální péče představuje druh speciálních programů, které jsou chápány jako sekundární a terciální prevence recidivy kriminálního chování a jsou určeny pro pachatele trestných činů. V podstatě umožňuje přechod mezi působením penitenciárním a postpenitenciárním s cílem dosažení pozitivních změn v chování a resocializaci klienta. Kontinuální péče probíhá v první fázi trestního řízení na svobodě, ve výkonu vazby, ve VTOS a po propuštění z VTOS. Aby toto působení bylo účelné, musí zde být úzká spolupráce zejména mezi sociálním kurátorem a kurátorem pro společensky nepřizpůsobivé občany, VS ČR, PMS ČR, soudy, Policií ČR, městskou policií a Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR.

Legislativní ani metodická úprava postpenitenciární péče v současnosti není a za závazný dokument a právní úpravu se považuje zákon o sociálních službách č.108/2006 Sb., v aktuálním znění. V tomto zákoně lze postpenitenciární péči zahrnout pod § 70 jako službu sociální prevence, která může být poskytována jak formou ambulantní, tak i terénní a pobytovou. V ČR jsou v současné době dva typy postpenitenciární péče.

- péče obecná, nespécializovaná, která je jako sociální služba definovaná v zákoně o sociálních službách č. 108/2006 Sb. Tato služba zahrnuje například základní sociální poradenství, odborné sociální poradenství, předvýstupní poradenství a poradenství ještě ve výkonu trestu, dluhové poradenství, právní poradenství, pomoc při zajištění bydlení, pomoc při hledání práce, psychická podpora po propuštění z VTOS, individuální pohovory, rekvalifikace, zprostředkování dalšího vzdělávání, zvyšování sociálních dovedností, práce s rodinou a blízkými osobami propuštěného, skupinové aktivity, osobní asistence.
- péče specializovaná, kterou realizují NNO a je přímo cílená na skupinu

odsouzených řešících svou aktuální drogovou závislost. Jsou to tedy programy, které reagují na potřeby uživatelů drog ve VTOS a ve vazbě. Tato služba zahrnuje individuální poradenství, podporu v abstinenci, zprostředkování léčby, zprostředkování s rodinou a osobami blízkými, předvýstupní poradenství, písemný kontakt, motivační a podpůrné skupinové aktivity.⁶⁰

1.8.10 Spolupráce Probační a mediační služby s Vězeňskou službou České republiky

PMS se řešením otázek vězeňství zabývá ve spolupráci s dalšími státními i nestátními subjekty od roku 2002. Nyní je spolupráce mezi PMS a VS ČR upravena materiálem s názvem „Součinnost mezi VS a PMS v oblasti zajišťování podkladů pro rozhodnutí soudu o možném podmíněném propuštění s dohledem.“

Od roku 2004 obě služby realizovaly celou řadu aktivit, které prováděly pod hlavičkou dvou projektů - projektu Phare (realizován v letech 2003/2004) a projektu Transition Facility (realizován v letech 2005/2006). Partnerem u obou projektů byla Velká Británie, dalšími zeměmi pak Rakousko, Holandsko, Finsko a Skotsko. Projekty byly zaměřeny především na oblast vzdělávání pracovníků PMS a VS, zejména v oblasti vyhodnocování rizik a potřeb odsouzených a následného zacházení s pachateli i oběťmi trestných činů. Oba projekty také iniciovaly vznik české verze nástroje na vyhodnocení rizik a potřeb odsouzených s názvem SARPO (příloha 3).

V rámci programu Transition Facility vzniká projekt inspirovaný praxí z Anglie a Walesu s názvem ZZZ- „Zastav se, zamysli se, změň se“, program specifického zacházení s odsouzenými. Do činnosti PMS a VS byly v roce 2007 zavedeny dva výstupní materiály projektu Transition Facility, a to Manuál 3P (Profesionální Průvodce Praxí) a Vzdělávací manuál. Materiály jsou určeny pracovníkům PMS a VS a slouží k rozvoji dobré praxe a sjednocení postupů při práci s odsouzenými a také s oběťmi trestných činů v rámci parole.⁶¹

⁶⁰ RYCHLÁ, K. Postpenitenciární péče v ČR se zaměřením na nevládní neziskové organizace. In. *Mezi vězením a komunitou*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s., 2008. s. 63-65. ISBN 978-80-904116-0-9

⁶¹ VALEŠ, F. Výstupy z kulatého stolu „Mezi vězením a komunitou“. In. *Mezi vězením a komunitou*. Praha: Sdružení pro probaci a

1.9 VYBRANÉ PROJEKTY PODPORUJÍCÍ INTEGRACI PROPUŠTĚNÝCH Z VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY DO SPOLEČNOSTI

1.9.1 Projekt Šance

Jedním z problémů, které řeší osoby vracející se z VTOS je najít si zaměstnání. Projekt Šance (zaměstnávání osob propuštěných z VTOS) byl zahájen díky podpoře Evropského sociálního fondu EU v září roku 2005. Jeho hlavním cílem byla motivace a lepší přístup k zaměstnání lidem, kteří se vracejí z VTOS a jsou tedy obtížně integrovatelní. Projekt realizovalo 10 organizací, které měli zkušenosti s prací s cílovou skupinou. Spojoval je společný cíl- pro osoby propuštěné z VTOS vytvořit takové podmínky, aby se mohly zodpovědně a samostatně vrátit do společnosti s minimálním rizikem možné recidivy.

Projekt realizovalo:

- Sdružení pro probaci a mediaci, o.s., které přineslo do projektu zkušenosti v oblasti prevence a řešení trestné činnosti.
- Armáda spásy zprostředkovala dovednosti v oblasti péče o osoby sociálně znevýhodněné.
- Český helsinský výbor poskytl znalosti v oblasti právního poradenství a právní pomoci.
- Občanská poradna Nymburk, o.s. přineslo zkušenosti v oblasti občanského poradenství a pomoci osobám v tíživé životní situaci.
- o.s. Mosty – sociálně psychologické centrum zajistilo dovednosti a zkušenosti s resocializačními aktivitami přímo ve věznicích.
- PMS ČR přinesla znalosti v oblasti práce s cílovou skupinou Projektu Šance.
- Regionální středisko výchovy a vzdělávání, s.r.o. připravilo rekvalifikační kurz a informační materiály.
- Střední škola technická přinesla zkušenosti z projektových realizací v oblasti

zlepšování přístupu znevýhodněných osob na trh práce.

- Úřad práce Most působí v jednom z regionů realizace Projektů Šance.
- VS ČR byla klíčovým partnerem, její znalosti a dovednosti spočívaly v bezprostřední znalosti cílové skupiny, ve zkušenostech a prací s ní.⁶²

1.9.2 Reintegrační program

Výsledkem Projektu Šance je ověřený Reintegrační program, určený pro osoby, které opouštějí VTOS. Program zahrnuje služby a programy pro přípravu osob na propuštění z VTOS, navazující pobyt na svobodě a nalezení zaměstnání. Kromě programu byla zpracována celá škála informačních materiálů, které byly využívány v praxi. V březnu 2008 byl Reintegrační program validován. Zpráva uvádí, že tento program je vhodný jako resocializační produkt, a je vhodné ho rozšířit v systému práce s cílovou skupinou s možností uplatnění i pro jiné cílové skupiny.⁶³

1.9.3 Projekt sanace dluhů

Dalším problémem, se kterým se během VTOS a poté i po propuštění z VTOS většina odsouzených potýká, je zadluženost. A přitom tento problém významně ovlivňuje plynulý a bezproblémový přechod k nekriminálnímu způsobu života po propuštění. Odsouzený po propuštění z VTOS stojí před svými závazky, které mu vznikly již před nástupem do VTOS a dále pak během VTOS narůstaly, nebo mu vznikly během něj. Narůstá tlak věřitelů a on si uvědomuje, že je za své závazky odpovědný a musí je splácet.

⁶² HASMANOVÁ, L. O Projektu Šance. In. *Mezi vězením a komunitou*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s., 2008. s. 5-18. ISBN 978-80-904116-0-9

⁶³ KŘIŽANOVÁ, B. Reintegrační program. In. *Mezi vězením a komunitou*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s., 2008. s. 66-71. ISBN 978-80-904116-0-9

Problematika dluhů jde ruku v ruce s problematikou zaměstnání, kdy ovlivňuje jeho uplatnění na trhu práce. Jednak je nucen hledat zaměstnání pro uspokojování svých závazků a vlastních potřeb, zároveň však dochází ke snížení motivace k legálnímu zaměstnání, neboť mu hrozí exekuce či výkon rozhodnutí formou srážek ze mzdy. Za takovýchto okolností je negativně ovlivňována změna způsobu života propuštěného z VTOS k nekriminálnímu, řádnému způsobu života. Dochází naopak k motivaci k dalšímu porušování práva, k nelegálnímu zaměstnání, k vyhýbání se závazkům a možnému páčání další trestné činnosti.⁶⁴ Tyto faktory jsou největšími překážkami v úspěšné resocializaci a zároveň ohrožují bezpečnost občanů ve společnosti.

V současné době opětovně páchá trestnou činnost až 60% lidí propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody. Právě proto vznikl projekt Sanace dluhů, jehož realizátorem je Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s.. Partnery projektu jsou PMS a švýcarské sdružení VEBO (Verein zur Entwicklung der Bewährungshilfe in Osteuropa – Sdružení pro rozvoj probační služby ve střední a východní Evropě), který se Sdružením pro probaci a mediaci v justici, o.p. spolupracuje od roku 1999 a je iniciátorem jejího vzniku.⁶⁵ Dne 2. 12. 2008 proběhla v budově Ministerstva spravedlnosti ČR tisková konference, jejímž tématem bylo zahájení pilotní fáze projektu Sanace dluhů. Konference byli přítomni ministr spravedlnosti JUDr. Jiří Pospíšil, ředitel Probační a mediační služby Mgr. Pavel Štern, předsedkyně Sdružení pro probaci a mediaci v justici Mgr. Dagmar Doubravová a zástupce Ministerstva financí ČR.⁶⁶ Projekt se inspiruje ve Švýcarsku, v kantonu Curych, kde systém řešení předluženosti pachatelů trestných činů funguje již přes třicet let. Vstup do tohoto programu je dobrovolný jak pro dlužníky, tak i pro věřitele. Je ovšem nutné splnit určité podmínky. Jednou z nich je, že zájemci z řad propuštěných osob, klientů PMS, musí být legálně zaměstnání a musí být prokázána neschopnost splácet své dluhy bez vnější pomoci.

⁶⁴ VALEŠ, F. Zadluženost odsouzených jako překážka sociální reintegrace-situace a doporučení. In. *Mezi vězením a komunitou*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s., 2008. s. 73-76. ISBN 978-80-904116-0-9

⁶⁵ *SPJ-Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s.* [on line]. [cit. 2008-01-15]. Dostupné z: <<http://www.spj.cz/admin/get.file.php?src=doc.00117.doc>>

⁶⁶ Vláda ČR © 2009. *Tisková konference ministerstva spravedlnosti k zahájení pilotní fáze projektu Sanace dluhů odsouzených po propuštění* [on line]. 1.12.2008 [cit.2009-01-15]. Dostupné z : <<http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=46096&tmplid=50>>

Dalším požadavkem je především vůle splatit pohledávky dle svých reálných možností.⁶⁷

Doba realizace projektu je od 1. 10. 2008 – 30. 9. 2010. Projektu se mohou účastnit osoby podmíněně propuštěné v rámci Probační a mediační služby v regionech Ústeckého a Středočeského kraje. Hlavními aktivitami jsou komunikace s předluženými klienty PMS, analýza jejich životní a finanční situace, oslovování věřitelů s nabídkou částečného či plného uspokojení jejich pohledávek a také zjišťování, zda mají věřitelé zájem na procesu mimosoudního řešení dluhů. Sanování dluhů je možné díky vzniku sanačního fondu, který je kryt ze švýcarských zdrojů. Princip sanování dluhů spočívá v tom, že sanační pracovníci při souhlasu všech věřitelů jednorázově splatí domluvenou část dluhu ze sanačního fondu a klient stejnou částku poté splácí 3 roky zpět do fondu. Po celou dobu je neustále v kontaktu se sanačními úředníky.

Cílem projektu Sanace dluhů je nabídnout šanci nového startu předluženým klientům PMS, motivovat je při hledání legálního zaměstnání, zabránit dalšímu zadlužování a tím přispět k prevenci kriminality. Dalším cílem je uspokojení pohledávek věřitelům v maximální možné míře a tím docílit souladu mezi požadavky věřitelů a možnostmi klientů.⁶⁸

⁶⁷ SPJ-Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s. [on line]. [cit. 2008-01-15]. Dostupné z: <<http://www.spj.cz/admin/get.file.php?src=doc.00117.doc>>

⁶⁸ SPJ-Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s. [on line]. [cit. 2008-01-15]. Dostupné z: <<http://www.spj.cz/index.php?page=65>>

PRAKTICKÁ ČÁST

2 CÍL PRÁCE

Cíl 1

Zjistit, jestli mají osoby podmíněně propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody možnost vrátit se do svého původního rodinného prostředí a zda mají tyto osoby možnost najít si zaměstnání a bydlení.

Cíl 2

Zmapovat, jaký vliv měl výkon trestu odnětí svobody na život celé rodiny, zvláště pak, jak byly ovlivněny vztahy odsouzeného s rodiči, s manželkou (manželem) a dětmi.

Cíl 3

Zmapovat, jaká je informovanost osob podmíněně propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody po stránce ekonomické, sociální a zdravotní.

Cíl 4

Zjistit, jaká pozitiva a negativa přinesl osobám podmíněně propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody samotný výkon trestu odnětí svobody.

3 METODIKA

3.1 POUŽITÁ METODIKA

3.1.1 *Rozhovor*

Ke sběru dat byla použita metoda dotazování, technika polostandardizovaného (polořízeného) rozhovoru. Ten obsahoval celkem 30 otázek rozdělených do 5 okruhů. Okruhy byly rozvrženy tak, aby pokryly jednotlivé cíle výzkumu. První 4 otázky se věnovaly identifikaci a celkovému počtu vykonaných trestů odnětí svobody respondentů. K možnosti návratu do původního rodinného zázemí se vztahovalo 5 otázek, 5 otázek se vztahovalo k vlivu výkonu trestu odnětí svobody na život celé rodiny. Dalších 6 otázek zjišťovalo informovanost respondentů a následujících 7 otázek zjišťovalo možnosti respondentů najít zaměstnání a bydlení. Poslední 3 otázky zjišťovaly pozitiva a negativa VTOS. 26 otázek bylo zcela otevřených a respondent mohl odpovědět, co chtěl, 2 otázky byly uzavřené, respondenti odpovídali výběrem z jedné možnosti a 2 otázky byly polootevřené, měly vypsané možné varianty odpovědi a také volbu úplně jiné odpovědi než byla ve výčtu. Byl proveden předvýzkum na čtyřech respondentech, který měl ukázat, jestli jsou položené otázky dostatečně srozumitelné. Techniku rozhovoru jsem zvolila proto, že jsem upřednostnila kontakt tváří v tvář. Viděla jsem, jak který respondent reaguje na otázky a zda jim rozumí. Rozhovor lze definovat jako systém verbálního kontaktu mezi tazatelem a dotazovaným. Cílem je získat informace prostřednictvím otázek, které klade tazatel.⁶⁹ Rozhovor je sice náročnější na čas, ale poskytl mi jasné, srozumitelné odpovědi.

⁶⁹ BÁRTLOVÁ, S., SADÍLEK, P. TÓTHOVÁ, V. *Výzkum v ošetrovatelství*. 1. vyd. Brno: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2005. 146 s. ISBN 80-7013-416-X

3.1.2 Analýza spisové dokumentace – Případová studie

Jako druhou metodu jsem zvolila obsahovou analýzu, techniku rozboru dokumentace (sekundární analýzu dat) u podmíněně propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody, kterým byl stanoven dohled. Informace jsem získala ze spisů vedených ve středisku PMS v Českých Budějovicích. Obě metody slouží k dosažení splnění stanovených cílů. Výsledky polostandardizovaného rozhovoru budou porovnávány s rozбором dokumentace (sekundární analýzou dat). Na základě porovnaných výsledků obou metod kvalitativního výzkumu bude stanoveno, zda byly cíle splněny.

3.2 CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉHO SOUBORU

Do kvalitativního výzkumu byly vybrány osoby podmíněně propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem, které docházejí do střediska Probační a mediační služby v Českých Budějovicích. Toto místo jsem si vybrala ze dvou důvodů. Prvním důvodem byl počet klientů, kterým byl stanoven probační dohled. Probační a mediační služba v Českých Budějovicích eviduje přibližně 100 klientů se stanoveným dohledem. To byl dostatečný počet klientů pro výběr vzorku do výzkumu. Druhý důvod byl ryze praktický, bydlím nedaleko Českých Budějovic, což mi usnadnilo realizaci výzkumu.

Výzkumu se celkem zúčastnilo 15 respondentů, z toho byla 1 žena a 14 mužů. Respondenti byli vybráni náhodně. S devíti respondenty byl veden polostandardizovaný rozhovor, u šesti respondentů byla analyzována spisová dokumentace.

Celý výzkum trval čtyři měsíce, v období od ledna do dubna 2009. Klienti se dostavují na schůzky s pracovníkem probační a mediační služby ve stanovených termínech, přibližně 1x měsíčně. Nejprve se vedoucí střediska vybraných respondentů zeptal, zda souhlasí s provedením rozhovoru a poté byla domluvena schůzka, na které byl přítomen jak vedoucí střediska, tak respondent. S jejich souhlasem byly odpovědi zaznamenávány do záznamového archu a následně přepsány. Seznam všech otázek, které byly použity v rozhovoru, je v příloze této práce (příloha 4).

Analýza spisové dokumentace probíhala pod dohledem vedoucího střediska
Probační a mediační služby v Českých Budějovicích.

4 VÝSLEDKY

4.1 POLOSTANDARDIZOVANÝ ROZHOVOR S PODMÍNĚNĚ PROPUŠTĚNÝMI Z VTOS S DOHLEDEM

Výsledky rozhovorů s devíti podmíněně propuštěnými z VTOS s dohledem jsou zobrazeny formou odpovědí na dané otázky. Stručné odpovědi jsou pro větší přehlednost zaznamenány do tabulek. První sloupec představuje označení respondenta a ve druhém sloupci jsou zaznamenány odpovědi. V práci jsou uvedeny pouze ty odpovědi, které souvisí se zjišťováním stanovených cílů. Doslovný přepis rozhovorů je uložen na CD, které je přílohou bakalářské práce (příloha 5).

Identifikační údaje

Odpovědi na otázky 1 – 4:

Tabulka 1

Pohlaví respondentů	Věková kategorie	Vzdělání	Celkový počet vykonaných VTOS
Muž	25-30 let	úplné střední s maturitou	1
Muž	25-30 let	základní	2
Muž	41 a více let	vyučen	3
Žena	31-35 let	vyučena	2
Muž	36-40 let	vyučen	1
Muž	41 a více let	základní	2
Muž	25-30 let	vyučen	1
Muž	41 a více let	základní	3
Muž	25-30 let	vyučen	3

Zdroj: vlastní výzkum

Vybranou skupinu respondentů tvořilo osm mužů a jedna žena. Věková kategorie respondentů byla 4x ve věku 25-30 let, 1x ve věku 31-35 let, 1x ve věku 35-40 let a 3x ve věku 41 a více let. Základní vzdělání měli 3 respondenti, vyučeno bylo 5 respondentů a jeden respondent měl ukončené úplně střední vzdělání s maturitou. 3 respondenti byli již 3x ve VTOS, 3 respondenti byli 2x ve VTOS a 3 respondenti byli 1x ve VTOS.

Možnosti návratu do původního rodinného zázemí

Odpovědi na otázku č.5

(Jak dlouhý byl váš poslední VTOS?):

Tabulka 2

Respondent 1	„2 roky“
Respondent 2	„2 roky“
Respondent 3	„3 roky“
Respondentka 4	„5 let“
Respondent 5	„ 4 roky“
Respondent 6	„6 měsíců“
Respondent 7	„8 let“
Respondent 8	„10 let “
Respondent 9	„4 roky“

Zdroj: vlastní výzkum

Odpovědi na otázku č.6

(Měl jste před odchodem do VTOS stabilní a fungující rodinné zázemí?):

6 z devíti respondentů odpovědělo na otázku kladně, tedy že před odchodem do VTOS měli stabilní a fungující zázemí. Zbývající 3 respondenti odpověděli záporně, oni před odchodem do VTOS stabilní a fungující zázemí neměli.

Odpovědi na otázku č. 7

(Navštěvovali Vás během VTOS vaši blízcí, nebo jste spolu alespoň udržovali pravidelný, např. písemný či telefonický kontakt?)

Z odpovědí respondentů na danou otázku je patrné, že 5 respondentů udržovalo kontakt se svými blízkými i v průběhu VTOS, tedy, že se pravidelně navštěvovali nebo udržovali jinou formu kontaktu. 1 respondent jednoznačně uvádí, že se v průběhu VTOS s nikým nestýkal a 3 respondenti uvádějí občasné návštěvy svých blízkých.

Odpovědi na otázku č. 8

(Kam jste se po propuštění z VTOS vracel? Bylo to zpět do Vašeho původního rodinného prostředí, ke svým blízkým?):

Čtyři respondenti odpověděli na otázku kladně, tedy že se vraceli zpět z VTOS do svého původního rodinného prostředí, dva respondenti se vraceli jinam, než do svého původního rodinného prostředí a tři respondenti uvedli, že se neměli kam vrátit, neboť se jejich původní rodinné zázemí zhroutilo a oni zůstali úplně sami.

Odpověď na otázku č. 9

(Pokud jste se nevracel zpět, do svého původního rodinného zázemí, vnímal jste to jako velkou psychickou zátěž?):

Čtyři respondenti na danou otázku neodpovídali vůbec, protože na předchozí otázku odpověděli kladně. Tři respondenti odpověděli, že to, že se nevraceli do svého původního rodinného zázemí, nevnímali jako psychickou zátěž. Dva respondenti odpověděli, že to jako velkou psychickou zátěž vnímali, neboť zůstali úplně sami

Vliv VTOS na život celé rodiny

Odpověď na otázku č. 10

(Měl jste před odchodem do VTOS partnerský vztah, který fungoval?):

Šest respondentů odpovědělo, že mělo před odchodem do VTOS fungující partnerský vztah, tři odpověděli záporně.

Odpověď na otázku č. 11

(Přetrvává tento vztah i po propuštění z VTOS?):

Tři respondenti na otázku neodpovídali, protože neměli před odchodem do VTOS fungující partnerský vztah. Dva respondenti odpověděli, že jim vztah přetrvává i po propuštění z VTOS. Čtyři respondenti odpověděli, že jim partnerský vztah po propuštění z VTOS nepřetrvává.

Odpověď na otázku č. 12

(Máte nějaké děti? Pokud ano, jste s nimi v kontaktu? Stýkáte se?)

Tři respondenti děti nemají. Tři respondenti děti mají, jsou v kontaktu a stýkají se, žijí ve společné domácnosti. Další tři respondenti děti mají, jsou v kontaktu, ale stýkají se málo, nepravidelně.

Odpověď na otázku č. 13

(Měl jste před nástupem do VTOS dobré vztahy s rodiči? Přetrvávají tyto vztahy i po propuštění z VTOS, jste spolu v kontaktu?)

Pět respondentů odpovědělo, že měli dobré vztahy s rodiči již před odchodem do VTOS a tyto vztahy přetrvávají i po propuštění na svobodu. Jeden respondent uvedl, že měl dobré vztahy s matkou před odchodem do VTOS, ale matka zemřela, tak zůstal sám. Tři respondenti neměli s rodiči dobré vztahy už před nástupem do VTOS a nemají je ani po propuštění z VTOS.

Odpověď na otázku č. 14

(Jak ovlivnil VTOS Váš partnerský a rodinný život, vztah k rodičům, k dětem? Myslíte, že se Vaši blízcí, např. partner, rodiče, děti, stydí zato, že jste byl ve VTOS?):

Pět respondentů odpovědělo, že VTOS ovlivnil partnerský, rodinný život a vztahy s rodiči. Čtyři respondenti odpověděli, že to vztahy v rodině a s partnery neovlivnilo. Na otázku, zda se za ně blízcí stydí, odpovědělo sedm respondentů kladně, dva odpověděli, že se za ně jejich blízcí nestydí.

Informovanost osob podmíněně propuštěných z VTOS po stránce ekonomické, zdravotní a sociální

Odpověď na otázku č. 15

(Kým a kde jste byl po propuštění z VTOS informován a čeho se tyto informace týkaly – ubytování, možnosti uplatnění na trhu práce, finance, zdravotní péče...?)

Sedm respondentů odpovědělo, že jim byly informace poskytnuty ještě ve věznici a poskytl jim je sociální pracovník. Dva respondenti odpověděli, že jim byly informace poskytnuty na Probační a mediační službě. Čtyři respondenti uvedli, že se informace týkaly práce, jeden respondent uvedl, že se informace týkaly bydlení. Dva respondenti uvedli, že informace byly obecné, a zbývající dva respondenti uvedli, že přesně neví, o jaké informace se jednalo.

Odpověď na otázku č. 16

(Víte, na jaké dávky sociálního zabezpečení máte nárok a kde si o ně zažádat?):

Čtyři respondenti odpověděli, že ví, na jaké dávky sociálního zabezpečení mají nárok i kde se o ně žádá. Pět respondentů odpovědělo, že neví, na jaké dávky sociálního zabezpečení mají nárok a ani nevědí, kde se o ně žádá.

Odpověď na otázku č. 17

(Vznikly Vám v průběhu VTOS nějaké dluhy?):

Tři respondenti odpověděli, že jim v průběhu VTOS dluhy vznikly. Dva respondenti odpověděli, že jim nové dluhy nevznikly, ale narostly dluhy staré, z doby ještě před VTOS. Čtyři respondenti odpověděli, že jim dluhy nevznikly.

Odpověď na otázku č. 18

(Pokud máte dluhy, jak je budete řešit?):

Dva respondenti odpověděli, že své dluhy budou řešit s pomocí rodiny. Tři respondenti odpověděli, že neví, jak své dluhy budou řešit. Čtyři respondenti na otázku neodpovídali, protože dluhy nemají.

Odpověď na otázku č. 19

(Obrátil jste se někdy s dotazy ohledně dávek, organizací a institucí poskytujících odbornou pomoc na pracovníka PMS? S jakým výsledkem?):

Sedm respondentů odpovědělo na otázku, zda se s dotazy ohledně dávek obrátili na pracovníka PMS, kladně. Dále odpověděli, že se jim pracovníci PMS snažili vždy pomoci. Dva respondenti odpověděli, že se na pracovníka PMS s dotazy neobrátili.

Odpověď na otázku č. 20

(Co pro Vás služba pracovníka PMS znamená, jaký má pro Vás přínos? Vnímáte ji jako nástroj kontroly nebo pomoci?):

Tři respondenti odpověděli, že přínos služby pracovníka pro ně znamená pomoc. Čtyři respondenti odpověděli, že přínosem je pro ně možnost být na svobodě. Jeden respondent odpověděl, že přínosem je pro něj možnost se svěřit s problémy. Jeden respondent odpověděl, že pro něj služba pracovníka neznámá nic. Šest respondentů

vnímá PMS jako nástroj pomoci, dva respondenti jako nástroj kontroly a jeden respondent vnímá PMS jako nástroj kontroly i pomoci.

Možnosti osoby propuštěné z VTOS najít zaměstnání a bydlení

Odpověď na otázku č. 21

(Byl jste před nástupem do VTOS zaměstnán?)

Sedm respondentů na otázku odpovědělo, že byli před odchodem do VTOS zaměstnání. Dva respondenti zaměstnání nebyli.

Odpověď na otázku č. 22

(Trvá tento pracovní vztah i po propuštění z VTOS? Pokud ne, proč skončil?):

Sedm respondentů odpovědělo, že po propuštění z VTOS pracovní vztah netrvá. Jako důvod, proč pracovní vztah skončil, všichni shodně uvádějí, že je to v důsledku jejich uvěznění. Dva respondenti neodpovídali, neboť nebyli před odchodem do VTOS zaměstnání.

Odpověď na otázku č. 23

(Jak tedy řešíte starost o své živobytí – úřad práce, rodina, přátelé, nová práce...?):

Pět respondentů uvedlo, že mají stálou práci. Jeden respondent je registrován na úřadu práce, a pobírá podporu v nezaměstnanosti. Jeden respondent je také registrován na úřadu práce, ale podporu v nezaměstnanosti již nepobírá, živí ho občasné brigády. Zbývající dva respondenti nemají stálé zaměstnání, pracují pouze příležitostně, formou brigády.

Odpověď na otázku č. 24

(Máte pocit, že VTOS ovlivňuje Vaše možnosti uplatnění na trhu práce? Cítíte se v této oblasti diskriminován?):

Devět respondentů odpovědělo, že mají pocit, že VTOS ovlivňuje jejich možnosti na trhu práce. Osm respondentů se cítí v této oblasti diskriminováni. Jeden respondent odpověděl, že diskriminaci nepocítuje.

Odpověď na otázku č. 25

(Měl jste před odchodem do VTOS zajištěno stálé bydlení – vlastní, u rodičů, přítelkyně...?):

Devět respondentů odpovědělo, že měli před odchodem do VTOS zajištěno stálé bydlení.

Odpověď na otázku č. 26

(Zůstalo vám toto bydlení i po propuštění z VTOS?)

Čtyři respondenti odpověděli, že jim bydlení zůstalo i po propuštění z VTOS, pět respondentů odpovědělo, že jim původní bydlení nezůstalo.

Odpověď na otázku č. 27

(Pokud ne, jakou alternativu bydlení využíváte (ubytovna, azylový dům, jiná možnost)?)

Dva respondenti na otázku neodpovídali, neboť jejich bydlení zůstalo stejné jako před odchodem do VTOS, tak i dnes. Tři respondenti bydlí na ubytovně, jeden respondent v azylovém domě, jeden respondent u kamarádky, jeden respondent v podnájmu a jedna respondentka uvedla, že bydlí v nájemním bytě.

Pozitiva a negativa VTOS

Odpověď na otázku č. 28

(Jak Vás ovlivnil VTOS, co Vám dal, co Vám vzal?)

Čtyři respondenti odpověděli, že jim VTOS dal ponaučení, jednomu respondentovi dal VTOS jiný pohled na svět, jednomu respondentovi dal jistotu ve stabilitě rodiny, třem respondentům nedal VTOS nic.

Pět respondentů odpovědělo, že jim VTOS vzal někoho blízkého (děti, rodinu, přítelkyni, kamarády atd.), dvěma respondentům vzal VTOS šanci na zařazení v běžném životě, jednomu respondentovi vzal VTOS čas, jednomu respondentovi vzal sebevědomí.

Odpověď na otázku č. 29

(Vnímáte VTOS jako svou životní prohru, nebo naopak jako výzvu k nastartování nové životní etapy?):

Sedm respondentů vnímá VTOS jako svou životní prohru. Jeden respondent vnímá VTOS jako výzvu a jeden respondent odpověděl, že VTOS nevnímá ani jako prohru, ani jako výzvu.

Odpověď na otázku č. 30

(Co je pro Vás dnes díky VTOS nejvíce důležité, čeho si nejvíce ceníte?):

Čtyři respondenti odpověděli, že je pro ně nejvíce důležitá rodina a děti. Dva respondenti odpověděli, že je pro ně nejdůležitější zdraví, jeden respondent si nejvíce cení svobody, jeden respondent odpověděl, že pro něj není důležité celkem nic a jeden respondent odpověděl, že pro něj zůstalo vše stejné.

4.2 ANALÝZA SPISOVÉ DOKUMENTACE

Informace byly získány ze spisů vedených ve středisku PMS v Českých Budějovicích. Při zpracování jsem postupovala v souladu se zákonem 101/2008 Sb., O ochraně osobních údajů. Jména a identifikační údaje respondentů jsou záměrně vynechána.

4.2.1 Případová studie č. 1

Pan M.K., věk 29 let, svobodný, ve VTOS 16 měsíců, odsouzen za krádeže, byl to jeho první trest ve VTOS. Má jednoho syna, který je v péči prarodičů (rodiče matky dítěte). V roce 2008 propuštěn z VTOS. Po propuštění se vracel zpět do svého původního rodinného zázemí, vztahy s rodinou zůstaly nenarušeny. Má matku, 2 sestry, se kterými se pravidelně stýká, otec je mrtev. S přítelkyní, se kterou má syna, už nežil před nástupem do VTOS. Se synem se nestýká.

Dle spisu je patrné, že na PMS dochází pravidelně ke sjednaným konzultacím. Při poslední konzultaci se s pracovníkem PMS radil ohledně svých dluhů. Pracovník PMS mu sdělil, aby si zjistil výši pohledávek na exekučním oddělení a předložil mu je při příští konzultaci, aby se pak domluvili, jak celou situaci dál řešit. Respondentovi vznikly dluhy ještě před nástupem do VTOS, kde se prohloubily. Dále ze spisu vyplývá, že má-li respondent jakékoliv dotazy nebo problémy, pracovník PMS je s ním vždy řeší. Po propuštění z VTOS byl respondent registrován cca 4 měsíce na úřadu práce a bydlel u rodičů. Dnes je zaměstnán jako dělník a bydlí na ubytovně.

Závěr:

Respondent se po propuštění z VTOS vracel zpět do původního rodinného zázemí. Rodinné vztahy zůstaly nenarušeny. Po propuštění z VTOS byl registrován na úřadě práce, ale dnes již pracuje a potíže při hledání práce neuváděl. Po propuštění z VTOS bydlel u rodičů, dnes žije na ubytovně. Co se týče dluhů, ty mu ve VTOS narostly, ale

respondent má snahu své dluhy splatit. Na PMS dochází pravidelně a s pracovníkem PMS konzultuje případné dotazy.

4.2.2 Případová studie č. 2

Pan K.S., věk 37 let, ženatý, ve VTOS 4 roky za podvody, krádeže, zanedbání povinné výživy, od roku 1997 byl celkem 10x soudně trestán. Se současnou manželkou má 3 syny, z předchozího manželství má 2 dcery. Po propuštění z VTOS se vracel zpět k manželce a dětem, uvádí, že rodinné vztahy jsou dobré.

Ze spisu vyplývá, že na konzultace na PMS dochází řádně. Splácí dluh na výživném, má exekuci na plat ve výši 7000,- Kč. Po propuštění se nevracel zpět do původního zaměstnání, hledal práci jinou. Byl evidován na úřadu práce cca 8 měsíců. Dnes pracuje jako řidič kamionové dopravy. Ze spisu dále vyplývá, že své problémy konzultuje s pracovníkem PMS. Bydlí na ubytovně v bytě 2+1 se svou rodinou.

Závěr:

VTOS neovlivnil rodinné vztahy a respondent se vracel zpět do svého původního rodinného zázemí. Respondent našel uplatnění na trhu práce a bydlí společně s rodinou v podnájmu. Respondent dluhy splácí. Má – li problém či dotaz, konzultuje ho s pracovníkem PMS.

4.2.3 Případová studie č. 3

Pan D.S., věk 31 let, svobodný, ve VTOS 3,5 roku, vyloupil bar, řídil v podnapilém stavu nezvládl řízení, havaroval a své sestře způsobil zranění, která na následky zranění zemřela. Ve VTOS prodělal infarkt. Byl 1x soudně trestán. Má jednoho syna.

Po propuštění se vracel zpět ke své matce a družce. Vztahy s družkou jsou dobré, vztahy s matkou poznamenala smrt jeho sestry, matka mu to neodpustila.

Po propuštění nastoupil ihned do práce, pracoval jako svářeč, ale o práci přišel v říjnu 2008. V současné době je evidován na Úřadu práce, práci nemůže sehnat. Před VTOS mu vznikly dluhy u VZP a dluží poškozenému, celkem dluží kolem 180000,- Kč. Dokud pracoval, dluhy řádně splácel, dnes je splácení nad jeho síly. Dle spisu vyplývá, že celou situaci probíral s pracovníkem PMS a ten mu radil kontaktovat věřitele, seznámit je se svou situací a domluvit se s nimi na dalším postupu tak, aby dluh nenarůstal. V současné době žije se svou družkou a synem v pronajatém bytě. PMS navštěvuje řádně.

Závěr:

VTOS ovlivnil vztahy s matkou, s družkou a synem ne. Po propuštění se vracel do svého původního rodinného zázemí. Informován je za strany pracovníka PMS. Respondent má dluhy, které v současné době není schopen splácet. Nepracuje, je evidován na Úřadu práce. Bydlí v pronajatém bytě společně se synem a s přítelkyní.

4.2.4 Případová studie č. 4

Pan J. CH., věk 35 let, ve VTOS 5 let za trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů, bezdětný. Byl 1x soudně trestán. Po propuštění se vracel zpět k rodičům, VTOS nenarušil rodinné vztahy. Dálkově začal studovat školu managementu a podnikání. Po propuštění nemohl najít práci, byl evidován na Úřadě práce. Pak si udělal živnostenský list a pracoval jako obchodní zástupce.

V současné době pracuje v restauraci jako provozní, má přítelkyni, se kterou očekává narození prvního potomka. S přítelkyní žijí v nájemném bytě a s rodiči se stýká. V současné době má uhrazeny všechny pohledávky, nic nedluží. Na konzultace na PMS dochází pravidelně.

Závěr:

VTOS neovlivnil vztahy s rodiči a respondent se vracel z VTOS do svého původního rodinného zázemí. Najít práci neměl problém, dnes žije s přítelkyní v nájemném bytě, dluhy nemá. Ze spisů vyplývá, že informace získává s pomocí pracovníků PMS.

4.2.5 Případová studie č. 5

Pan P.Č., věk 43 let, ve VTOS 18 měsíců za ublížení na zdraví, 2x soudně trestán, 2 děti, rozvedený.

Před nástupem do VTOS byl ženatý, ale jeho žena se s ním v průběhu VTOS rozvedla. Po propuštění z VTOS se nevracel do svého původního rodinného zázemí, ale šel bydlet na ubytovnu. Rodiče nežijí. Po propuštění z VTOS evidován na Úřadě práce 1 rok. Dnes pracuje jako tesař, ale pouze brigádně a bydlí v pronajaté chatě u svého kamaráda. Se syny se nestýká, je jim 16 let a nevyhledávají ho, čehož lituje. Dluží na výživném, což je mu strháváno z výplaty. Jiné dluhy nemá. Na PMS dochází pravidelně.

Závěr:

VTOS ovlivnil vztahy v rodině, Do původního rodinného zázemí se nevracel. Práci hledal dlouho, dnes pracuje, ale pouze brigádně. Do původního bydlení se po propuštění z VTOS respondent nevracel, dnes bydlí v pronajaté chatě. Dluhy respondent má. Ze spisů vyplývá, že jsou mu ze strany PMS poskytovány všechny potřebné informace.

4.2.6 Případová studie č. 6

Pan L.B., věk 30 let, ve VTOS 21 měsíců za týrání dětí své družky, byl 1x soudně trestán, 1 vlastní dítě.

Před nástupem do VTOS žil se svou družkou ve společné domácnosti a starali se o 3 děti. 2 děti byly družky, jedno dítě bylo společné. Po propuštění z VTOS nevracel do původního rodinného zázemí, družka ho opustila, našel si podnájem, ve kterém žije

doposud. Nový vztah nemá. Po propuštění z VTOS byl 6 měsíců evidován na úřadu práce, dnes pracuje jako zedník, ale pouze brigádně. S dcerou se nestýká, i když by o to stál. Druška však návštěvy odmítá. Výše respondentových pohledávek je ve výši cca 500 tis. Kč. Platí pouze dluhy na výživném, na ostatní mu nezůstávají peníze. Má dva bratry a rodiče, ale s nikým se nestýká. Na konzultace na PMS se dostavuje řádně.

Závěr:

VTOS ovlivnil vztahy v rodině. Respondent se nevracel zpět do svého původního rodinného zázemí. Práci stálou nemá, pracuje brigádně, bydlí v pronajatém bytě. Respondent má velké dluhy, ale splácení není v jeho silách. Z dokumentace vyplývá, že je respondentovi ze strany PMS poskytováno dostatek informací.

5 DISKUZE

První čtyři otázky sledují pohlaví, věk, vzdělání a celkový počet vykonaných trestů respondentů. Z výsledků je patrné, že většina respondentů, celkem osm, má pouze základní vzdělání nebo jsou vyučeni. Pouze jeden respondent má úplné střední vzdělání ukončené maturitou. Vágnerová říká: „Analýza skupiny trestaných ukazuje, že častěji jde o jedince s nižším vzděláním, 40% z nich není ani vyučeno, nemají žádnou profesní kvalifikaci.⁷⁰ To potvrzují i výsledky výzkumu. Analýzou dokumentace nebyly informace o vzdělání zjištěny. Z výzkumu dále vyplývá, že častěji jsou pachatelé trestných činů muži. Tento výsledek mne nepřekvapil, již před provedením výzkumu jsem předpokládala, že většina vězňených jsou muži. To potvrzuje i Vágnerová: „Trestnou činnost častěji páchají muži, poměr pachatelů mužského a ženského pohlaví se pohybuje v rozmezí 10:1 až 6:1.⁷¹ Vágnerová dále uvádí: „Muži, kteří se chovají asociálním způsobem, jsou častěji mladí, v rozmezí adolescenčního věku a mladé dospělosti. V období stárnutí, po 50 roce života, četnost trestné činnosti významně klesá.“⁷² Toto vyplývá i výsledků výzkumu. Celkem šest respondentů je do 30 let, pět respondentů do 40 let a pouze čtyři respondenti jsou starší 41 let.

Otázky č. 5 – 9 se zabývají rodinným prostředím respondentů a jejich možnostem návratu do původního rodinného zázemí po propuštění na svobodu. Domnívám se, že délka výkonu trestu odnětí svobody má na život propuštěného a jeho další reintegraci na svobodě velký vliv. To potvrzuje i Vágnerová, která říká: „Čím déle trvá výkon trestu, tím je pravděpodobnější budoucí selhání ve většině sociálně důležitých oblastech – profesní, rodinné, resp. partnerské, občanské atd.“⁷³ Odpovědi na otázku jak dlouhý byl poslední výkon trestu odnětí svobody ukazují, že rozmezí délky vykonaných trestů jednotlivých respondentů je od 6 měsíců až po 10 let. Myslím si, že

⁷⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 3, rozš. přeprac. Praha: Portál 2004 – 872s. ISBN 80-7178-802-3

⁷¹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 3, rozš. přeprac. Praha: Portál 2004 – 872s. ISBN 80-7178-802-3

⁷² VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 3, rozš. přeprac. Praha: Portál 2004 – 872s. ISBN 80-7178-802-3

⁷³ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 3, rozš. přeprac. Praha: Portál 2004 – 872s. ISBN 80-7178-802-3

právě to, jaké je jejich rodinné zázemí před uvězněním a zda se do tohoto prostředí vracejí i po vykonání trestu odnětí svobody, ovlivňuje jejich opětovné zařazení do společnosti. Souhlasím s Hálou, který říká: „Dlouhá vazba a ještě delší výkon trestu podlomí sebevědomí každého člověka a znejistí jeho jednání na svobodě. Pokud bývalého vězně nikdo nečeká, jeho existence ponese velká rizika, která budou mnohdy nad jeho síly.“⁷⁴

Pomocí rozhovorů a analýzy spisové dokumentace jsem dospěla k tomuto závěru: Pokud jsou v rodině pevné vztahy již před odchodem do VTOS, ve většině případů tyto vztahy přetrvávají i po propuštění z VTOS na svobodu.

Odpovědi na otázky 10 – 14 se vztahovaly k tomu, jak VTOS ovlivnil život celé rodiny. Myslím si, že rodiny, jejichž člen, především otec, se dostane do VTOS, se dají charakterizovat jako mnohoproblémové rodiny. Nejen, že chybí jeden člen rodiny, ale celá situace se promítne do všech oblastí rodinného života. Zasažena je oblast ekonomická, emoční, sociální. Často dochází k tomu, že je rodina vystavována tlaku okolí. To bylo patrné i z odpovědí respondentů. Téměř všichni si uvědomovali, že jejich nepřítomnost měla na rodinný život nemalý vliv. Při rozhovorech s respondenty jsem si všimla, že jim tyto otázky byly v některých případech nepříjemné. Hodně citlivě reagovali na otázky týkající se dětí a rodičů. To, že je opustily partnerky pro ně nebylo tak zásadní, jako přerušené vztahy s dětmi či rodiči. Souhlasím s tvrzením Vágnerové, která k této problematice říká: „ V souvislosti s pobytem ve vězení trestaný člověk ztrácí partnerskou roli, resp. roli člena rodiny – často se mu rozpadá manželství, odmítne ho rodina, ztrácí i další sociální vazby. Všechny uvedené ztráty a změny mohou zásadním způsobem ovlivnit život trestaného i po skončení výkonu trestu.“⁷⁵

Z případových studií a rozhovorů vyplývá, že před odchodem do VTOS mělo celkem jedenáct respondentů fungující partnerský vztah, tři respondenti měli vztah, který nefungoval a jeden respondent neměl žádný partnerský vztah. Po propuštění z výkonu trestu je situace odlišná. Celkem sedm respondentů uvedlo, že nemají po

⁷⁴ HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 1. vydání České Budějovice: vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. ISBN 80-86708-05-5

⁷⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 3., rozš. přeprac. Praha: Portál 2004 – 872s. ISBN 80-7178-802-3

propuštění na svobodu fungující partnerský vztah. Zde je vidět, že VTOS ovlivňuje, zda vztahy mezi partnery vydrží či ne. Podíváme-li se na odpovědi podrobněji, zjistíme, že i když se po propuštění vraceli do původního rodinného zázemí, v některých případech se po nějaké době vztah stejně rozpadl. Partnerský vztah přetrval do současnosti pouze 4 respondentům.

Otázky týkající se vztahů s rodiči a dětmi nám ukázaly, že VTOS nijak zvlášť neovlivňuje vztahy s dětmi a rodiči respondentů. Toto zjištění mne překvapilo. Domnívala jsem se, že nejvíce negativně budou ovlivněny vztahy s dětmi. Byla jsem přesvědčena o tom, že se děti nebudou chtít s rodičem, který byl ve vězení stýkat, popřípadě jim ve styku bude bránit druhý rodič. Výzkum tyto mé domněnky vyvrátil. Celkem osm respondentů uvedlo, že se se svými dětmi stýká, pouze tři respondenti uvedli, že své děti nevidají vůbec.

Otázka č. 14 mapuje subjektivní pocity a názory respondentů a nutí je zamyslet se celkově nad tím, jak výkon trestu ovlivnil jejich vztahy s blízkými. Výsledky se odlišují od předchozích odpovědí, neboť jde o souhrn pohledů jak na vztahy s partnerkami/partnery, tak i s rodiči a dětmi. Z odpovědí respondentů vidíme, že celkem osmi respondentům VTOS ovlivnil rodinné a partnerské vztahy a sedm uvádí, že VTOS vliv na vztahy neměl. Z výsledků výzkumu se dá tedy konstatovat, že vztahy s rodiči a dětmi nejsou ovlivněny tak významně, jako vztahy partnerské. Zajímavá je odpověď na otázku, zda se za ně jejich blízcí stydí. Zde převažuje sedm odpovědí kladných, dvě jsou záporné. Z analýzy spisové dokumentace se odpověď na otázku zjistit nedala, protože v žádném ze spisů o tomto nebyla zmínka. Musím uvést, že při rozhovorech jsem si všimla, že tato otázka uváděla respondenty do rozpaků. Vědomí toho, že se za ně jejich blízcí stydí, nebylo respondentům příjemné.

Okruh otázek 15 – 20 byl zaměřený na informovanost respondentů po stránce ekonomické, zdravotní a sociální. Každý odsouzený prochází tzv. předpropouštěcí fází výkonu trestu odnětí svobody, což je doba posledního půlroku, respektive minimálně posledních tří měsíců. Je to v podstatě celková příprava vězně na propuštění, a to poskytováním informací o změnách, které za dobu jeho vězení nastaly a také doplněním některých dovedností, které jsou pro život na svobodě nezbytné. Tato část výzkumu

měla ukázat, kým a jak byli propuštění z výkonu trestu odnětí svobody informováni. Domnívala jsem se, že respondenti jsou ve všech zmiňovaných oblastech informováni dostatečně.

Z rozborů dokumentace a z rozhovoru s respondenty vyplývá, že při propuštění z VTOS jsou respondenti informováni dobře, informace jim jsou poskytnuty prostřednictvím sociálního pracovníka. Nemají-li v některých otázkách jasno, informace jim poskytne pracovník PMS. Otázkou zůstává, na koho se s dotazy obrazejí ti, kteří nemají stanovený dohled. Toto ovšem nebylo předmětem výzkumu.

Otázky týkající se toho, zda respondenti ví, na jaké dávky sociálního zabezpečení mají nárok, přinesly zajímavé odpovědi, které mne překvapily. Byla jsem přesvědčena o tom, že si každý sleduje, na jaké dávky má nárok i kde o ně může zažádat. Zvláště v případě, pokud je člověk bez prostředků nebo jsou jeho příjmy minimální. Z tohoto vyplývá, že by bylo vhodné již ve VTOS, v předpropouštěcí fázi, zaměřit se na tuto oblast a podrobněji s ní ty, kteří čekají na propuštění z VTOS seznámit.

Otázka č. 17 („Vznikly Vám v průběhu VTOS nějaké dluhy?“) byla do výzkumu zařazena proto, že zadluženost propuštěných z VTOS je veliký problém. Jsem přesvědčena o tom, že často právě dluhy způsobují recidivu a opětovné uvěznění. Odsouzený, který vystupuje z VTOS je během prvních kroků po propuštění nucen ke konfrontaci se svými závazky (vzniklými před nástupem do VTOS a narůstajícími během pobytu v něm), je vystaven tlaku věřitelů, ztrácí jistotu paradoxní záštity a nedotknutelnosti za zdmi věznice a je vystaven nevyhnutelné skutečnosti, že je za své závazky odpovědný a musí je splácet.⁷⁶ Se zadlužeností bojuje i většina respondentů. Celkem jedenáct respondentů uvedlo, že dluhy mají, pět jednoznačně odpovědělo, že jsou bez dluhů.

Odpovědi na otázku č. 18 („Pokud máte dluhy, jak je budete řešit?“) byly šokující. Pouze čtyři respondenti své dluhy splácí, tři respondenti netuší, jak své dluhy budou splácet, a další tři respondenti dluhy nesplácí, protože nemají dostatek

⁷⁶ VALEŠ, F. Zadluženost odsouzených jako překážka sociální reintegrace-situace a doporučení. In. *Mezi vězením a komunitou*. Praha: Sdužení pro probaci a mediaci v justici, o.s., 2008. s. 73-76. ISBN 978-80-904116-0-9

prostředků. Řekla bych, že tady hrozí veliké riziko opětovného páchání trestné činnosti a návratu do VTOS. Souhlasím tedy s Valešem, který říká: „Problematika dluhů vězně po propuštění rovněž ovlivňuje jeho uplatnění na trhu práce, jednak z hlediska zvýšené potřeby nalézt si zaměstnání jako prostředek příjmů pro uspokojování svých závazků, zároveň však z hlediska snížené motivace k legálnímu zaměstnání v souvislosti s hrozbou exekuce (či výkonu rozhodnutí) formou srážek ze mzdy. Výchoziskem zátěžové situace, způsobené zadlužeností, je přitom pasivita odsouzeného během VTOS ve spojení s pocitem už zmíněné nedotknutelnosti ve věznicí ze strany věřitelů, vyplývající též z nízkého právního povědomí vězněných osob, co se týče odpovědnosti za vlastní závazky. Za těchto okolností je negativně ovlivňována možnost změny způsobu života odsouzeného k nekriminálnímu, resp. obecně ctícímu právní a jiné společenské normy. Odsouzený je naopak motivován k dalšímu porušování práva, k nelegálnímu zaměstnání a jiným formám vyhýbání se závazkům, zároveň zadluženost přispívá k psychickému tlaku spojenému se změnou prostředí.“⁷⁷ V souvislosti se zadlužeností propuštěných osob z výkonu trestu odnětí svobody bych ráda opět zmínila program Sanace dluhů. Cílem tohoto projektu je nabídnout šanci nového startu předluženým klientům PMS, motivovat je při hledání legálního zaměstnání, zabránit dalšímu zadlužování a tím přispět k prevenci kriminality. Dalším cílem je uspokojení pohledávek věřitelům v maximální možné míře a tím docílit souladu mezi požadavky věřitelů a možnostmi klientů.⁷⁸

Další dvě otázky jsem zaměřila činnost Probační a mediační služby. Myslím si, že velký význam má PMS právě u klientů, kteří byli z VTOS propuštěni podmíněně a mají stanovený dohled. U podmíněně propuštěných klientů je v případě dohledu nejdůležitější včasná intervence. Propuštění klienti jsou velmi často zaskočení „životem venku“ a nevědí, kam mají jít, na koho se obrátit a jaké služby mohou využít. Účelem dohledu je právě v takovéto „krizové“ chvíli zaintervenovat a pomoci klientovi, který

⁷⁷ VALEŠ, F. Zadluženost odsouzených jako překážka sociální reintegrace-situace a doporučení. In. *Mezi vězením a komunitou*. Praha: Sdužení pro probaci a mediaci v justici, o.s., 2008. s. 73-76. ISBN 978-80-904116-0-9

⁷⁸ *SPJ-Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s.* [on line]. [cit. 2008-01-15]. Dostupné z: <<http://www.spj.cz/index.php?page=65>>

nemůže získat například ubytování, a to například v součinnosti se sociálním kurátorem, případně dalšími osobami či organizacemi.⁷⁹

Na otázku („*Obrátil jste se někdy s dotazy ohledně dávek, organizací a institucí poskytující odbornou pomoc na pracovníka PMS? S jakým výsledkem?*“) celkem 13 respondentů odpovědělo, že se na PMS v případě nesnáží obracejí a pracovníci PMS se vždy snaží respondentům pomoci. Z toho lze usoudit, že si PMS získala u svých klientů důvěru.

Z odpovědí na otázku č. 20 („*Co pro Vás služba pracovníka PMS znamená, jaký má pro Vás přínos? Vnímáte ji jako nástroj kontroly nebo pomoci?*“) vyplývá, že PMS zaujímá v životě respondentů nezastupitelné místo. Lze totiž konstatovat, že je pro ně PMS jakousi „vstupenkou ke svobodě“, a že právě díky dohledu nemusejí být ve VTOS. PMS ve své práci uplatňuje jak prvek kontroly, tak i prvek pomoci a vždy musí pracovat s konkrétními problémovými situacemi klienta. Výsledky výzkumu ukazují, že většina respondentů vnímá PMS jako nástroj pomoci. Já osobně si myslím, že respondenti si velmi dobře uvědomují přínos Probační a mediační služby. To, že mohou být na svobodě, je právě díky této instituci.

Okruh otázek 21 – 27 byl zaměřen na možnosti propuštěných z VTOS najít zaměstnání a bydlení. Na otázku č. 21 („*Byl jste před nástupem do VTOS zaměstnán?*“) odpovědělo sedm respondentů kladně a dva záporně.

Otázka č. 22 („*Trvá tento pracovní vztah i po propuštění z VTOS? Pokud ne, proč skončil?*“) mapuje, zda měli respondenti možnost po propuštění z VTOS se vrátit do svého původního zaměstnání. Výsledky výzkumu potvrdily mou domněnku a ukázaly, že tomu tak není. Všech sedm respondentů odpovědělo, že po propuštění z VTOS pracovní vztah netrvá a jako důvod uvádějí právě to, že byli ve výkonu trestu odnětí svobody. Souhlasím s tvrzením Vágnerové, která k tomuto problému říká: „Osobnostní nebo sociální patologie zvyšuje riziko ztráty zaměstnání. V těchto případech se často kumuluje větší počet zátěžových faktorů, které zvyšují nejen riziko vzniku této situace, ale jsou rovněž příčinou neadekvátního reagování na tuto zátěž, tito

⁷⁹ HRUBEŠ, J., KROFTOVÁ, A. Práce probační a mediační služby ČR v rámci Parole. In. *Mezi vězením a komunitou*. Praha: Sdužení pro probaci a mediaci v justici,o.s., 2008. s. 56-59. ISBN 978-80-904116-0-9

lidé ji nedokážou zvládnout. Jde o jedince neschopné přijatelné sociální adaptace, se sklonem k abúzu alkoholu a drog, k asociálnímu chování a k identifikaci s kriminální subkulturou.“⁸⁰ Často může v důsledku nezaměstnanosti docházet k opětovnému páchání trestné činnosti a tím následnému navrácení do výkonu trestu. Zde musím opět vyzdvihnout projekt Šance. Cílem tohoto projektu byla motivace propuštěných z VTOS, zvýšení jejich možností uplatnění na trhu práce, podpora jejich pracovních návyků a vyhledávání pracovních příležitostí v celé České republice. Projekt dále nabízel službu mentora, vyškoleného laika, který poskytuje podporu, pomoc a poradenství. Mentor je jakýmsi prostředníkem mezi justicí, jinými institucemi a propuštěným. Práce mentora se v projektu osvědčila a myslím si, že by bylo vhodné tuto službu podporovat i mimo zmíněný projekt v rámci celé České republiky. Mezi služby podporující zařazení se na trh práce patří i služby vzdělávací a rekvalifikační. Právě rekvalifikace by měla být zaměřena na nabytí nových vědomostí a dovedností, které se vztahují ke konkrétnímu oboru a tím pomohou k snazšímu uplatnění se v konkurenčním prostředí na trhu práce.

Další otázka zjišťovala současnou pracovní situaci respondentů. Celkem má stálou práci osm respondentů. Pět respondentů se živí občasnými brigádami (jeden je k tomu evidován na ÚP) a dva respondenti evidovaní na ÚP pobírají podporu v nezaměstnanosti. Z výsledků je patrné, že celkem třináct respondentů má zajištěn finanční příjem. Otázkou zůstává, zda ti, co pracují brigádně, tak nepřispívají k rozvoji tzv. „šedé ekonomiky“, nebo u nich nedochází k opětovnému páchání kriminální činnosti. Souhlasím s tvrzením Matouška, který k této problematice uvádí: „Kriminalita se zejména pro lidi, kteří si ještě nestihli vytvořit žádné pracovní návyky, může stát přitažlivým východiskem. Šikovně prováděná kriminalita se může vyplácet mnohem více, než špatně placená práce. Takzvaná normální cesta, totiž pracovní kariéra, je pro mnoho lidí v tvrdě konkurenčním prostředí rozvinuté postindustriální společnosti náročnější, těžší alternativou než kriminální dráha“.⁸¹

⁸⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese* vyd..3, rozš. přeprac. Praha: Portál 2004 – 872s. ISBN 80-7178-802-3

⁸¹ MATOUŠEK, O. KOLÁČKOVÁ, J. KODYMOVÁ, P. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 352s. ISBN 80-7367-002-X

Dle mého názoru je práce významným prostředkem v procesu integrace propuštěných osob z VTOS a proto by se mělo více pozornosti věnovat možnosti zaměstnávání osob propuštěných z výkonu trestu.

Jednou z forem pomoci pro reintegraci propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody je rozvoj chráněných zaměstnání, která jsou v podobě chráněných dílen a tréninkových pracovišť. Podporovaná zaměstnání jsou v podstatě mezníkem mezi sociální službou a otevřeným pracovním trhem. Jsem přesvědčena o tom, že by se více měly podporovat formy zaměstnávání, jako jsou veřejně prospěšné práce, které mohou sloužit jako jakýsi pomyslný odraz pro lidi, kteří se nemohou na otevřeném trhu práce uplatnit. Velmi významnou pomoc poskytují v postpenitenciární péči občanská sdružení či dobrovolní pracovníci.

Otázka, zda mají respondenti pocit, že VTOS ovlivňuje jejich možnosti na trhu práce a zda se cítí být diskriminováni přinesla tyto odpovědi: devět respondentů uvedlo, že VTOS ovlivnil jejich uplatnění na trhu práce. Téměř všichni hledali práci dlouho a to, že byli ve VTOS, je mnohdy připravilo o pracovní příležitost. Bylo by dobré se zamyslet nad tím, proč zaměstnavatelé většinou nechtějí propuštěné osoby z výkonu trestu odnětí svobody zaměstnat. Je za tím snad obava o vlastní majetek? Nebo se obávají toho, že jsou tyto osoby nespolehlivé? Jedním z důvodů by mohlo být i příliš mnoho přátel propuštěného z výkonu trestu, kteří mají rovněž kriminální minulost. Myslím si, že tyto i jiné příčiny negativně ovlivňující pracovní zařazení propuštěných z VTOS, by mohly být předmětem dalšího, detailnějšího výzkumu.

Otázky 25 – 27 zjišťují bytovou situaci respondentů. Z výsledků je patrné, že osm respondentů bydlí po propuštění na svobodu jinde, než tomu bylo před odchodem do výkonu trestu odnětí svobody.

Otázka č. 27 mapuje, jaké formy bydlení respondenti využívají dnes. Z výzkumu je patrné, že pouze dva respondenti bydlí v nájemním bytě. Ostatních osm využívá krátkodobé formy bydlení, jako jsou ubytovny, azylový dům, pronájmy či dokonce bydlení u kamarádky. Z mého pohledu to není dobré, protože vzhledem k tomu, že toto bydlení může kdykoliv skončit, je zde osm potencionálních lidí bez domova, kteří se mohou ocitnout ze dne na den na ulici. Domnívám se, že nezaměstnanost, dluhy a nemít

„kde složit hlavu“, to vše mohou být faktory vedoucí až k sociální dezintegraci. To potvrzuje i Matoušek, který říká: „Rovněž v oblasti bydlení existuje z pohledu ochrany před sociálním vyloučením deficit – podstatná skupina občanů s nízkým příjmem si nemůže dovolit platit standardní nájemné, stávají se z nich neplatiči a posléze lidé bez domova. Poptávka po všech formách sociálního bydlení mnohonásobně převyšuje nabídku, azylová zařízení ji nejsou schopna pokrýt.“⁸²

Je potřeba si uvědomit, že ten, kdo se stane klientem azylového bydlení, začne přejímat i určitou míru spoluzodpovědnosti a díky plnění svých povinností se zároveň učí novým dovednostem a návykům, které jsou pro reintegraci nezbytné. V České republice je vytvořena síť služeb, která je zaměřena na pomoc lidem bez domova. Domnívám se, že tato síť je nedostačující a je potřeba ji posílit. Soustava služeb orientovaných na lidi ohrožené sociálním vyloučením, by měla zahrnovat také více preventivních programů. Pokud se člověk ocitne v situaci, že nemá kde „složit hlavu“, což se myslím při propuštění z výkonu trestu odnětí svobody mnohdy stává, je potřeba poskytnout zázemí pro pokrytí jeho základních potřeb a prostor pro to, aby nabral sílu k řešení své nelehké situace. Dále je vhodné nabídnout podporu reintegrace, formou azylového či jiného bydlení, rozvoj pracovních dovedností, rekvalifikace atd., tak, aby v konečné fázi došlo k úplnému osamostatnění.

Poslední okruh otázek 28 – 30 byl zaměřen na pozitiva a negativa VTOS. Zde musím poznamenat, že výsledky níže uvedené, vyplývají pouze z polostandardizovaného rozhovoru. Analýzou spisové dokumentace nebylo možno zjistit odpovědi na tyto otázky. Matoušek uvádí: „Rodina byla od pradávna prvním a mnohdy jediným zdrojem podpory lidí, kteří se dostali do nesnází.“⁸³ I většina respondentů si během VTOS uvědomila, jak důležité jsou rodinné vztahy. Téměř pro polovinu dotazovaných je dnes rodina a děti na předním místě jejich žebříčku hodnot. Musím konstatovat, že stanovit pozitiva výkonu trestu nebylo jednoduché. Vůbec jsem si nedokázala představit, jaká pozitiva může respondentům výkon trestu přinést.

⁸² MATOUŠEK, O. KOLÁČKOVÁ, J. KODYMOVÁ, P. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 352s. ISBN 80-7367-002-X

⁸³ MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 384s. ISBN 80-7178-548-2

Výzkum ukázal, že právě ve výkonu trestu odnětí svobody mají odsouzení možnost zamyslet se nad činy, které spáchali, mají možnost přemýšlet nad tím, jaké pocity mají jejich nejbližší a přehodnotit svůj žebříček hodnot. Většina respondentů tohoto výzkumu tak učinila.

5.1 NÁVRHY ŘEŠENÍ

Dá se říci, že zavedením institutu dohledu došlo k ovlivnění počtu odsouzených, kteří byli podmíněně propuštěni z výkonu trestu. Institut dohledu u podmíněného propuštění nejen kontroluje chování podmíněně propuštěného, ale je i významným nástrojem pomoci těmto osobám k řádnému a úspěšnému ukončení podmíněného propuštění. Na druhé straně je ale u těchto osob velké riziko, že nesplní uložené podmínky soudu a bude tak nutné nařídit výkon zbytku trestu odnětí svobody. To je hlavním důvodem, proč by měla být sociální práce s podmíněně propuštěnými z výkonu trestu mnohem intenzivnější a měla by začít ihned, bez časové prodlevy po propuštění na svobodu. Nejpříznivější prognóza resocializace je u těch propuštěných z výkonu trestu, kteří mají trvalou rodinnou vazbu, stále zaměstnání a bydlení. Proto by měl stát a obce, nejlépe ve spolupráci s nestátními neziskovými organizacemi podporovat a vytvářet podmínky pro resocializaci propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody.

V oblasti zaměstnávání propuštěných z výkonu trestu je potřeba zvýšit zájem o jejich zaměstnávání a podporovat sociální firmy (př. Jůnův statek, Café Therapy, Nový prostor o.s.). Ty se zaměřují na zaměstnávání osob sociálně znevýhodněných na běžném trhu práce. Bohužel, takových firem je nedostatek a ty existující, narážejí na spoustu bariér, které znemožňují jejich rozvoj. Mezi takové bariéry patří například vysoké finanční zatížení, málo pracovních míst, malé znalosti z oblasti podnikání, podceňování nestátních neziskových organizací, absence podpůrného rámce pro vytváření nových subjektů atd. Rovněž by bylo vhodné podporovat rozvoj chráněných a podporovaných zaměstnávání.

V oblasti bydlení propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody je potřeba podporovat zřizování ubytoven a dalších forem bydlení pro tyto osoby. Zejména obce

by měly pro osoby ohrožené sociálním vyloučením zřizovat ubytovny, azylové domy, především jejich dlouhodobé formy. Zde je na místě zmínit systém probačních ubytoven, který je v Rakousku. Taková zařízení v České republice chybí. Přitom by se právě v probačních ubytovnách daly realizovat programy pro resocializaci propuštěných z VTOS, se zaměřením na uspokojení jejich bio-psycho-sociálně-spirituálních potřeb. Problémem zůstává financování takovýchto zařízení. Je potřeba si ale uvědomit, že nestátní neziskové organizace tento druh služby nepokryjí, zde je nutná pomoc státu. Právě terciální prevence, mezi kterou lze takováto zařízení zařadit, má významný vliv na to, aby nedocházelo k opětovnému páčání trestné činnosti a následnému návratu do vězení. S tím souvisí i ekonomická stránka. Každý návrat do výkonu trestu odnětí svobody se ve výsledku prodraží. Daleko efektivnější je podporovat resocializaci na svobodě, s pomocí probačního úředníka a dalších sociálních služeb. Toto řešení je pro stát mnohonásobně levnější než opětovný pobyt ve VTOS.

Vhodné by bylo také zřízení většího množství poraden a dalších zařízení zaměřujících se na osoby ohrožené sociální exkluzí. Jako příklad lze uvést poradny pro podporu životního stylu, rodinné poradenství, finanční poradenství, právní pomoc, krizovou intervenci, ale také intervenční programy zaměřené na rodinu, preventivní programy, nízkoprahová centra, atd.

6 ZÁVĚR

Při realizaci výzkumu, který směřoval ke splnění cílů práce, jsem uskutečnila 9 rozhovorů a analyzovala 6 spisových dokumentací klientů Probační a mediační služby v Českých Budějovicích, kterým byl stanoven dohled.

Prvním cílem bylo zjistit, jestli mají osoby podmíněně propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody možnost vrátit se do svého původního rodinného prostředí a zda mají tyto osoby možnost najít si zaměstnání a bydlení. Domnívám se, že tento cíl byl splněn. Bylo zjištěno že, mají-li propuštění z výkonu trestu odnětí svobody stabilní a fungující rodinné zázemí již před odchodem do výkonu trestu, vracejí se do něj zpět i po propuštění na svobodu. Dále bylo zjištěno, že pro propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody je snazší obstarat si bydlení, než nalézt vhodné zaměstnání.

Druhým cílem bakalářské práce bylo zmapovat, jaký vliv měl výkon trestu odnětí svobody na život celé rodiny, zvláště pak, jak byly ovlivněny vztahy odsouzeného s rodiči, s manželkou (manželem) a dětmi. Výzkum dospěl k tomu, že nejmenší negativní dopad má výkon trestu odnětí svobody na vztahy s rodiči a dětmi, výrazně negativně však ovlivňuje vztahy partnerské. Myslím si, že tento cíl byl splněn.

Třetí cíl sledoval, jaká je informovanost osob podmíněně propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody po stránce ekonomické, sociální a zdravotní. Tento cíl byl rovněž splněn. Bylo zjištěno, že informovanost osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody v oblasti ekonomické je nedostatečná.

Čtvrtý, poslední cíl zjišťoval, jaká pozitiva a negativa přinesl osobám podmíněně propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody samotný výkon trestu odnětí svobody. I čtvrtý cíl byl splněn. Výzkum zjistil, že mezi pozitiva samotného výkonu trestu patří ponaučení se z vlastních chyb a kladení většího důrazu na rodinné vztahy. Dále bylo zjištěno, že mezi negativa samotného výkonu trestu patří především narušení rodinných vztahů, ztráta někoho blízkého, pocit životní prohry a stigmatizace.

Pro získání směrodatnějších výsledků by bylo nutné dotazovat se většího počtu klientů, zajímavé by bylo oslovit například klienty Probační a mediační služby z celé ČR, a odpovědi porovnat. Musím však konstatovat, že i od malého vzorku klientů jsem

získala cenné informace.

V bakalářské práci byl ukázán významný přínos Probační a mediační služby při reintegraci propuštěných osob z výkonu trestu odnětí svobody zpět do běžného života. Právě díky Probační a mediační službě má skupina osob podmíněně propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem možnost po odpykání části trestu odejít z výkonu trestu na svobodu a zmírnit tak možné negativní dopady uvěznění.

7 KLÍČOVÁ SLOVA

Probace

Probační a mediační služba

Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem

Parole

Trest

Výkon trestu odnětí svobody

Reintegrace

8 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. BÁRTLOVÁ, S., SADÍLEK, P. TÓTHOVÁ, V. *Výzkum v ošetrovatelství*. 1. vyd. Brno: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2005. 146 s. ISBN 80-7013-416-X
2. BUDÍNOVÁ, P., PAČESOVÁ, V. Práce sociálního kurátora s propuštěnými osobami. In. *Mezi vězením a komunitou*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s., 2008. s. 60-62. ISBN 978-80-904116-0-9
3. BUCHTOVÁ, B. a kol. *NEZAMĚSTNANOST Psychologický, ekonomický a sociální problém*. 1. vyd., Praha: Grada Publishing a.s., 2002. 240 s. ISBN 80-247-90006-8
4. *CD ROM Mezi vězením a komunitou* [CD-ROM]. Pramen: Pravni_ramec.doc,[cit. 2008-01-18] Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s., 2008
5. DERKS, J. et al. *Probace v Evropě*. 1.Vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002. ISBN 80-7338-007-2. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/282.pdf>
6. DOUBRAVOVÁ, D. et al. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici-Institut pro probaci a mediaci, 2001. ISBN 80-902998-0-6.
7. FIALA, J. et al. *Malá právnícká encyklopedie*. 6. aktualizované a přepracované vydání: Praha: Linde Praha, a.s. - Právnícké a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Kořínkové a Jana Tuláčka, 2006. ISBN 80-7201-582-6
8. FRANCEK, J. *Zločin a trest v českých dějinách*. 1.vyd., Praha: Rybka Publishers, 1999. ISBN 80-86182-91-6
9. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 1.vydání České Budějovice: vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005.
10. HARTL, P. *Stručný psychologický slovník*. 1. vyd., Praha: Portál, 2004. 312 s. ISBN 80-7178-803-1
11. HASMANOVÁ, L. O Projektu Šance. In. *Mezi vězením a komunitou*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s., 2008. s. 5-18. ISBN 978-80-904116-0-9

12. HRUBEŠ, J., Kroftová, A. Práce probační a mediační služby ČR v rámci Parole. In. *Mezi vězením a komunitou*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s., 2008. s. 56-59. ISBN 978-80-904116-0-9
13. JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vyd., Praha: Portál, 2001. 288 s. ISBN 80-7178-535-0
14. JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované vydání, Praha: Linde Praha, a.s.-Právnické a ekonomické nakladelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana tuláčka, 2007. ISBN 978-80-7201-630-3
15. KARABEC, Z. Koncept restorativní justice. In. *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 1.vyd. Praha, 2004. s. 5-21. ISBN 80-7338-021-8
16. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. 5.vyd., Praha: Portál, 2006. 147 s. ISBN 80-7367-181-6
17. KŘIŽANOVÁ, B. Reintegrační program. In. *Mezi vězením a komunitou*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s., 2008. s. 66-71. ISBN 978-80-904116-0-9
18. LESARŘOVÁ, L. Odborní zaměstnanci Vězeňské služby ČR. In. *Mezi vězením a komunitou*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s., 2008. s. 38-43. ISBN 978-80-904116-0-9
19. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 1.vyd. Praha: Portál, 2003. 384s. ISBN 80-7178-548-2
20. MATOUŠEK, O. KOLÁČKOVÁ, J. KODYMOVÁ, P. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1.vyd. Praha: Portál, 2005. 352s. ISBN 80-7367-002-X
21. MATULOVÁ, K., VALEŠ, F. Právní rámec výchovného a reintegrativního účelu trestu. In. *Mezi vězením a komunitou*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s., 2008. s. 35-37. ISBN 978-80-904116-0-9
22. MÜHLPACHR, P. (ed.). *Sociální práce jako životní pomoc*. 1.vyd. Brno: Masarykova universita, 2006. ISBN 80-86633-62-4
23. PMS – Probační a mediační služba České Republiky [online].[cit. 2009-03-04]. Dostupné z: http://www.pmscr.cz/scripts/index.php?tisk_clanku=1&id_nad=21

24. PMS – Probační a mediační služba České Republiky [online].[cit. 2009-03-04].
Dostupné z: http://www.pmscr.cz/scripts/index.php?tisk_clanku=1&id_nad=35
25. PMS – Probační a mediační služba České Republiky [online].[cit. 2009-03-04].
Dostupné z: http://www.pmscr.cz/scripts/index.php?tisk_clanku=1&id_nad=36
26. ROZUM, J. Činnosti probační a mediační služby z pohledu restorativní justice. In. *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 1 vyd. Praha, 2004. s. 41-55. ISBN 80-7338-021-8
27. ROZUM, J., KOTULAN, P., TOMÁŠEK, J. *Účinnost dohledu u osob podmíněně propuštěných*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 1.vyd. Praha, 2008. ISBN 978-80-7338-073-1. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/348.pdf/>
28. RYCHLÁ, K. Postpenitenciární péče v ČR se zaměřením na nevládní neziskové organizace. In. *Mezi vězením a komunitou*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici,o.s., 2008. s. 63-65. ISBN 978-80-904116-0-9
29. SPJ - Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s.[on line].[cit. 2008-01-15].
Dostupné z: <http://www.spj.cz/admin/get.file.php?src=doc.00117.doc>
30. SPJ - Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s.[on line].[cit. 2008-01-15].
Dostupné z: <http://www.spj.cz/index.php?page=65>
31. SUCHÁ, J., VALEŠ, F. Programy zacházení – výchovná a reintegrativní práce s odsouzenými. In. *Mezi vězením a komunitou*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici,o.s., 2008. s. 44-46. ISBN 978-80-904116-0-9
32. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3.vyd. rozš. přeprac. Praha: Portál 2004 – 872s. ISBN 80-7178-802-3
33. VALEŠ, F. Výstupní oddělení - příprava odsouzených před propuštěním. In. *Mezi vězením a komunitou*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici,o.s., 2008. s. 44-46. ISBN 978-80-904116-0-9
34. VALEŠ, F. Zadluženost odsouzených jako překážka sociální reintegrace-situace a doporučení. In. *Mezi vězením a komunitou*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s., 2008. s. 73-76. ISBN 978-80-904116-0-9

35. Vláda ČR © 2009. *Tisková konference ministerstva spravedlnosti k zahájení pilotní fáze projektu Sanace dluhů odsouzených po propuštění* [on line].1.12.2008 [cit.2009-01-15].Dostupné z : <http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=46096&tmplid=50>
36. VOJTKOVÁ, I. Role nevládních organizací v práci s odsouzenými - spolupráce s vězeňskou službou ČR. In. *Mezi vězením a komunitou*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici,o.s., 2008. s. 53-55. ISBN 978-80-904116-0-9
37. Zákon o Probační a mediační službě č. 257/2000 Sb. *Texty zákonů*. Praha 1: C.H.Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-086-7
38. Zákon o výkonu trestu odnětí svobody a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů č. 169/1999 Sb. *Texty zákonů*. Praha 1: C.H.Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-086-7

9 PŘÍLOHY

- č. 1** Stanovisko Probační a mediační služby k podmíněčnému propuštění
- č. 2** Podnět ke spolupráci s Probační a mediační službou
- č. 3** Nástroje na vyhodnocení rizik a potřeb odsouzených s názvem SARPO
- č. 4** Otázky pro polostandardizovaný rozhovor
- č. 5** CD - doslovný přepis rozhovorů s respondenty

Příloha č. 1

Vzor č. 1

adresa střediska

středisko

Stanovisko Probační a mediační služby ČR k žádosti o podmíněné propuštění

Jméno a příjmení klienta:
Datum narození/základní číslo:
Číslo PM spisu:

I. Uvedení zdrojů informací, ze kterých PMS při zpracování stanoviska čerpala:

II. Základní informace o způsobu navázání kontaktu klienta s PMS ČR a o průběhu spolupráce:

III. Doplňující informace k rodinnému/sociálnímu a pracovnímu zázemí klienta po podmíněném propuštění (s dohledem):

IV. Výsledné shrnutí provedené analýzy potřeb klienta:

- a) Postoj klienta k trestnému činu a řešení jeho následků včetně náhrady škody (konkrétní realizované kroky, náhled klienta na TČ, atd.)
- b) Rizika recidivy klienta včetně uvedení faktorů/okolností, které riziko mohou snížit/zvýšit
- c) Rizika možného ohrožení, v případě podmíněného propuštění klienta s ohledem na
 - osobu/y spojenou/é s trestnou činností klienta
 - další osobu/y
 - veřejnost/komunitu obecně

V. Stanovisko střediska PMS ČR k žádosti klienta o podmíněné propuštění ČR včetně doporučení konkrétních opatření, jež by měla být realizována v rámci podmíněného propuštění (s dohledem) v případě kladného vyřízení žádosti klienta o PP

Datum a forma seznámení klienta s obsahem tohoto stanoviska:

Datum a místo vypracování:

podpis úředníka/asistenta

Zdroj: www.pmscr.cz

Příloha č. 2

Vzor č. 2

adresa střediska

středisko

V případě potřeby pomoci při vyplňování údajů se obraťte na zaměstnance věznice

Podnět k zahájení spolupráce s Probační a mediační službou ČR

(příprava podkladů pro možnost podmíněného propuštění (s uložením dohledu podle § 63/1 TZ, s uložením přiměřeného omezení a přiměřené povinnosti podle § 63/3 TZ)

Věznice v Datum

Typ věznice Základní číslo.....

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Adresa bydliště před výkonem trestu odnětí svobody:

.....

Adresa bydliště po propuštění:

.....
.....
.....

1. Pro jaký trestný čin jste v současné době ve výkonu trestu (podle jakého §)?

.....
.....
.....

Délka uloženého trestu: Výkon trestu mi končí dne:

Do jakého typu věznice jste by/a odsouzen/a:

Podání žádosti o podmíněné propuštění je možné k datu:

.....

2. Byl/a jste již dříve trestán/a? ANO NE
 podmíněně - kolikrát:

TČ:.....

nepodmíněně - kolikrát: TČ:

.....

jiné tresty - kolikrát: TČ:

.....

V případě, že jste již dříve byl/a ve vězení, byl/a jste v rámci výkonu tohoto trestu již někdy podmíněně propuštěn/a? ANO osvědčil/a jsem se
 neosvědčil/a jsem se
 NE

3. Jste v současné době znovu trestně stíhán/a?
 a) ANO pro jaký trestný čin (podle jakého §):

b) NE

4. Bylo Vám soudem vedle současného výkonu trestu odnětí svobody uloženo také ochranné léčení (protialkoholní, protitoxikomanické, sexuologické)?
 ANO NE

V případě, že ANO, označte formu léčby: AMBULANTNÍ
 ÚSTAVNÍ

Pokud ano, probíhala tato léčba během výkonu trestu odnětí svobody?
 ANO NE

5. Byly vám uloženy další tresty, které máte vykonávat po podmíněném propuštění? ANO NE

zákaz pobytu - místo zákazu pobytu:

zákaz činnosti - druh zakázané činnosti:

peněžitý trest - jeho výše:

6. Žádal/a jste v rámci současného výkonu trestu odnětí svobody již dříve o podmíněné propuštění? ANO NE

7. Označte osoby, se kterými jste byl/a během pobytu ve vězení v kontaktu?

- a) personál věznice (doplňte osobu, se kterou jste byl/a během výkonu trestu v nejužším kontaktu)

.....
.....
.....

- b) jiná osoba (označte, popřípadě doplňte)

- sociální pracovník mimo věznici (uved'te jméno, příjmení a kontaktní adresu)

.....
.....
.....

- zájmové sdružení občanů (uved'te adresu a název sdružení a osobu, se kterou jste byl/a v kontaktu)

.....
.....
.....

- někdo jiný (uved'te o koho se jedná, jméno, příjmení a kontakt)

.....
.....
.....

8. Byl/a jste během výkonu trestu v kontaktu se svou rodinou?

ANO - pravidelně tj. za měsíc

- nepravidelně tj. za rok

druh kontaktu (zatrhněte) dopisy návštěvy

NE

9. Na koho z Vaší rodiny se může zaměstnanec PMS s vaším souhlasem obrátit se žádostí o doplnění informací k Vaší osobě a k situaci, jež nastane v případě

podmíněného propuštění? (uveďte, prosím, jméno, příjmení, kontakt a uveďte o koho se jedná – např. matka, bratr, manželka, druh atd.)

1.
.....
.....
.....
2.
.....
.....
.....
3.
.....
.....
.....

10. Na koho jiného (mimo vaší rodinu) se může zaměstnanec PMS s Vaším souhlasem obrátit se žádostí o doplnění informací k Vaší osobě a k situaci, jež nastane v případě Vašeho podmíněného propuštění ? (uveďte, prosím, jméno, příjmení, kontakt a uveďte o koho se jedná – např. zaměstnavatel, kurátor, přítel)

1.
.....
.....
.....
2.
.....
.....
.....
3.
.....
.....
.....

11. Jaké kroky jste uskutečnil/a v rámci své přípravy na podmíněné propuštění?

1. v souvislosti se svým budoucím bydlením:

.....
.....
.....
.....

2. v souvislosti se svým budoucím zaměstnáním:

.....
.....
.....
.....

3. v souvislosti se svým návratem do rodiny:

.....
.....
.....
.....

12. Jaké kroky jste učinil/a v souvislosti s náhradou škody poškozenému ?:

.....
.....
.....
.....
.....

13. Jaké tři hlavní důvody vás vedou k podání žádosti o podmíněné propuštění?

-
.....
.....
-
.....
.....
-
.....
.....

Svým podpisem souhlasím s tím, aby zaměstnanec místně příslušného střediska PMS shromažďoval informace týkající se mé osoby, rodinné, sociální a pracovní situace za účelem vypracování stanoviska střediska PMS k možnosti mého podmíněného propuštění. S tímto stanoviskem se budu moci seznámit a budu se moci k němu vyjádřit. Poté bude stanovisko připojeno k žádosti o podmíněné propuštění.

Jsem seznámen/a s tím, že zaměstnanec PMS je ze zákona (č. 257/2000 Sb. o PMS ČR) oprávněn nahlížet do trestního spisu soudu a spisové dokumentace věznice.

Tento podnět jsem vypracoval/a (zaškrtněte):

- **samostatně**
- **ve spolupráci s (doplňte)**

.....

Podpis

odsouzené/ho:

.....

**Tento podnět ke spolupráci se zasílá středisku PMS místně příslušnému
dislokaci věznice.**

Zdroj: www.pmscr.cz

Příloha č. 3

CÍLE PROJEKTU

- ⇒ Tvorba společného nástroje a metodiky pro hodnocení rizik pro práci VS i PMS
- ⇒ Ověření praktických stránek realizace nástroje v rámci společného pilotního projektu VS a PMS
- ⇒ Zavedení nových metod práce ve VS a PMS
- ⇒ Podpora tzv. obhajitelné rozhodování ve věcech a následné posílení transparentnosti expertních stanovisek PMS a VS
- ⇒ Zajištění kontinuity práce s pachatelem přecházejícím z působnosti VS k PMS s důrazem na problematiku podmíněného propuštění z výkonu trestu, s výhledem pro využití i u jiných skupin pachatelů
- ⇒ Zkvalitnění informací poskytovaných pro potřeby orgánů rozhodujících o podmíněném propuštění
- ⇒ Cílená intervence zohledňující individuální situaci pachatele (např. prostřednictvím programu zacházení, probačního programu)
- ⇒ Ověření praktických stránek realizace nástroje v rámci společného pilotního projektu VS a PMS

Další informace k projektu Vám rádi zodpovíme prostřednictvím e-mailu.

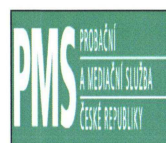
KONTAKTNÍ OSOBY projektu **SARPO 1**

Probační a mediační služba ČR

PhDr. Andrea Kroftová tel. 224 424 428
E-mail: akroftova@pms.justice.cz,

Vězeňská služba ČR

Mgr. Michal Petras tel. 244 024 612
E-mail: mpetras@grvs.justice.cz

SARPO 1

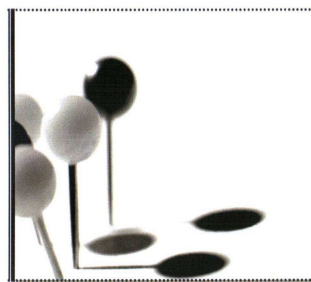
Souhrnná Analýza Rizik a Potřeb Osob

společný projekt

Vězeňské služby ČR

a

Probační a mediační služby ČR

Vážení a milí kolegové,

Dovolujeme si vám představit nový hodnotící systém SARPO 1, vytvořený na základě společného úsilí pracovní skupiny, která vznikla po dohodě představitelů VS ČR a PMS ČR v roce 2003. Skupina je tvořena z penitenciárních a probačních odborníků, resocializačního odborníka a sociologa.

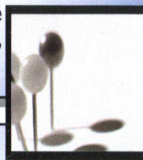
Tento systém hodnocení vznikl ze společné potřeby využít novou filosofii a objektivnější mechanismus v rámci hodnotící činnosti obou služeb. Mezi základní cíle nového systému hodnocení řadíme zjištění odborné identifikace rizik a potřeb pachatelů, kontinuální návaznost a vzájemně provázané působení v rámci celé trestní politiky, jakož i zahájení výzkumu zjištěných dat touto metodou.

Významnou podporou se stala skutečnost, že obdobné systémy hodnocení jsou vyvíjeny a využívány v řadě vyspělých zemí na světě. Pro nás se stal základní inspirační model nazvaný OASys—Offender Assessment System, používaný v Anglii a Walesu. Protože však žádný nástroj nelze bezvýtku implementovat do jiného prostředí, začal se vyvíjet nástroj hodnocení, který odpovídá specifikům českého prostředí.

Před zapojením SARPO 1 do trestní praxe, proběhne ve vybraných střediscích a věznicích jeho pilotní průzkum s cílovou skupinou osob před a po udělení podmíněného propuštění (s dohledem). Výsledek pilotáže má přispět k finální podobě hodnocení rizik a potřeb, na které se budou podílet především pracovníci užívající aktivně nástroj.

Souhrnná analýza rizik a potřeb osob Co si lze pod tímto názvem představit?

Pouze na první pohled má SARPO 1 podobu několikastránkového dotazníku. Nejedná se o klasický formulář, který by Vás nutil k pasivnímu vyplňování. Je to nový mechanismus, který slouží hodnotiteli pro vyhodnocení, plánování a působení v práci s odsouzenými osobami. Navíc se struktura nástroje pokouší o rovnocenné uchopení rizik a potřeb pachatele z celé časové perspektivy minulosti, přítomnosti a budoucnosti.

Struktura hodnotícího nástroje SARPO 1

I. charakteristika trestné činnosti - obsahuje data o specifických rysech trestné činnosti. Zaměřuje se na vyhledávání, prověřování a šetření informací o trestní minulosti a způsobené újmě.

II. riziko potenciaální újmy - obsahuje rozbor dat se zaměřením na přítomnost všech okolností, faktorů a pohnutek vyplývajících z celkového kontextu trestné činnosti pachatele a ohledem na objekt potenciaální újmy.

III. dynamické faktory - obsahuje šest oblastí, které se zaměřují na popis situace, zhodnocení rizik a zjištění příčinné souvislosti s trestnou činností. Dále je zde prostor pro doplnění pozitivních faktorů a poznámek ke zjištěným datům a zhodnocení motivace hodnocené osoby.

IV. dotazník sebehodnocení - obsahuje formulář sebehodnotícího dotazníku a doplňující otázky, zaměřující se na získání zpětné vazby v podobě seberefektivního hodnocení situace i okolností hodnocené osobou.

V. závěrečný výstup - obsahuje shrnutí zjištěných rizik a jejich interpretaci s ohledem na potřeby osoby, jakož i motivaci k řešení problematických otázek. Následuje doporučení hodnotitele k minimalizaci zjištěných rizik a návrh na konkrétní postup s osobou.

Dokáže nástroj postihnout veškerá specifika a individualitu hodnocené osoby?

Tento nástroj se pokouší zajistit specifičnost a individualitu v hodnocení jednotlivých osob. Kombinuje metody hodnocení, které představuje objektivní a subjektivní reflexe hodnotitele a sebereflexe hodnocené osoby. Předpokládáme, že právě tato kombinace metod poukáže na objektivně existující rizika, která budou zvažována na základě zkušenosti a profesionality hodnotitele s ohledem na celkový přístup, možnosti a vůli samotné hodnocené osoby. Závěrečnými výsledky nejsou poté čísla, ale interpretace dosažených výsledků.

Hodnocení bylo provedeno a co s výsledky?

Hodnocení rizik a potřeb pachatele není vnímáno jako cíl sám o sobě, ale jako prostředek pro další zacházení a působení s hodnocenou osobou. Ukazující se rizika se budou promítat do resocializačního plánu s cíle, co největší minimalizace zjištěných rizik a co největšího naplnění kriminogenních potřeb. Veškerá činnost směřuje obecně ke snížení rizika opětovného odsouzení. To může zaručit vzájemná systémová a cílená spolupráce všech subjektů, zabývajících se penitenciární a postpenitenciární problematikou.

A to je vše?

Dalším podstatným přínosem nástroje bude i to, že jeho uvedení do praxe umožní průběžné získávání a následnou analýzu informací o dostatečně širokém vzorku odsouzených. Toto umožní další zpřesnění měřících koeficientů nástroje a tvorbu plastičtějšího obrazu o motivech, sociálních podmínkách a souvislostech jednání osob dopouštějících se trestné činnosti. V současné době obdobný model není k dispozici a osoby dopouštějící se trestné činnosti vnímáme jako jednotlivce, aniž bychom se programově soustředili na to, co mají společného.

Příloha č. 4

Otázky pro rozhovor s klienty PMS – osoby podmíněně propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem.

RESPONDENT č.

Identifikační údaje

1. Pohlaví
 - muž
 - žena
2. Věk.....
3. Vzdělání.....
4. Celkový počet vykonaných VTOS.....

Možnosti návratu do původního rodinného zázemí

5. Jak dlouhý byl Váš poslední VTOS?
6. Měl jste před odchodem do VTOS stabilní a fungující rodinné zázemí?
7. Navštěvovali Vás během VTOS vaši blízcí nebo jste spolu alespoň udržovali pravidelný, například písemný či telefonický kontakt?
8. Kam jste se po propuštění z VTOS vracel? Bylo to zpět do vašeho původního rodinného prostředí, ke svým blízkým?
9. Pokud jste se nevracel zpět do svého původního rodinného zázemí, vnímal jste to jako velkou psychickou zátěž?

Vliv VTOS na život celé rodiny

10. Měl jste před odchodem do VTOS partnerský vztah, který fungoval?
11. Přetrvává tento vztah i po propuštění z VTOS?
12. Máte nějaké děti? Pokud ano, jste s nimi v kontaktu? Stýkáte se?
13. Měl jste před nástupem do VTOS dobré vztahy s rodiči? Přetrvávají tyto vztahy i po propuštění z VTOS, jste spolu v kontaktu?

14. Jak ovlivnil VTOS Váš partnerský a rodinný život, vztah k rodičům, Vaším dětem? Myslíte, že se Vaši blízcí, např. partner, rodiče, děti, stydí za to, že jste byl ve VTOS?

Informovanost osob podmíněně propuštěných z VTOS po stránce ekonomické, zdravotní a sociální

15. Kým jste byl po propuštění z VTOS informován a čeho se tyto informace týkaly?
(ubytování, možnosti uplatnění na trhu práce, finance, zdravotní péče...)
16. Víte, na jaké dávky sociálního zabezpečení máte nárok a kde si o ně zažádat?
17. Vznikly Vám v průběhu VTOS nějaké dluhy?
18. Pokud ano, jak je budete řešit?
- S pomocí rodiny
 - S pomocí přátel
 - Jiná možnost.....
19. Obrátil jste se někdy s dotazy ohledně dávek, institucí a organizací poskytující odbornou pomoc na pracovníka PMS? S jakým výsledkem?
20. Co pro Vás služba pracovníka PMS znamená, jaký má pro Vás přínos? Vnímáte ji jako nástroj kontroly nebo pomoci?

Možnosti osoby propuštěné z VTOS najít zaměstnání a bydlení

21. Byl jste před nástupem do VTOS zaměstnán?
22. Trvá tento pracovní vztah i po propuštění z VTOS? Pokud ne, proč skončil?
23. Jak tedy řešíte starost o své živobytí?
(úřad práce, rodina, přátelé, nová práce.....)
24. Máte pocit, že VTOS ovlivňuje vaše možnosti v uplatnění se na trhu práce? Cítíte se v této oblasti diskriminován?
25. Měl jste před odchodem do VTOS zajištěno stálé bydlení?
(vlastní, u rodičů, přítelkyně....)
26. Zůstalo Vám toto bydlení i po propuštění z VTOS?

27. Pokud ne, jakou alternativu bydlení využíváte?

- Ubytovna
- Azylový dům
- Jiná možnost.....

Pozitiva a negativa VTOS

28. Jak Vás ovlivnil VTOS, co Vám dal, co Vám vzal?

29. Vnímáte VTOS jako svou životní prohru, nebo naopak jako výzvu k nastartování nové životní etapy?

30. Co je pro Vás dnes díky VTOS nejvíce důležité, čeho si nejvíce ceníte?

Rozhovor s respondentem byl veden na středisku PMS v Českých Budějovicích v lednu až dubnu 2009